

Baptistička crkva u Zagrebu: Rane godine (1921.-1927.)

DAVORIN PETERLIN

Teološki fakultet "Matija Vlačić Ilirik", Zagreb, Republika Hrvatska

U ovome članku autor se bavi poviješću baptista u Zagrebu od kraja Prvoga svjetskog rata do kraja 1927., odnosno obnovom Baptističke crkve u Zagrebu te njezinim ustrojanjem u tome razdoblju i u širem kontekstu razvoja baptističkoga pokreta u Hrvatskoj i SHS. Ključne osobe bili su Ivan Zrinščak (1921.-1922.) i Josip Baluban (1923.-1927.), a uz Vinka Vaceka, koji djeluje iz Daruvara, poimence se spominju i ostali značajni zagrebački baptisti. Članak oslikava različite aspekte života zajednice kao što su bogoslovlje (vrste sastanaka, lokacije, glazba), obredi (krštenja, Večera Gospodnja [euharistija], vjenčanja, pogrebi), ustroj upravnog tijela (skupštine) te izbor i dužnosti crkvenih činovnika, stega, literatura, promidžbena djelatnost u društvu i odnos prema vlastima.

Ključne riječi: Baptistička crkva, protestanti, Zagreb.

Uvod

Prvi baptisti pojavljuju se u Hrvatskoj u drugoj polovici devetnaestoga stoljeća, a najranija središta su im bila u Daruvaru, Mačkovcu, na Banovini i drugdje. Postojeća povijesna građa nije brojna, ali je zanimanje za opću povijest baptista u Hrvatskoj poraslo u posljednjih petnaestak godina, kako u baptističkih autora tako i ne baptističkih.¹ Najiscrpnija i najpotpunija studija je ona Rubena Kneževića o baptistima na području Hrvatske.²

U Zagrebu se baptisti pojavljuju oko 1870., a osnivanje baptističke crkve može se datirati 1891. ili 1896.³ Prvih pedesetak godina njihova postojanja

¹ J. D. HOPPER, *A History of Baptists in Yugoslavia: 1862-1962*, (PhD dissertation), Forth Worth: Southwestern Baptist Theological Seminary, 1977.; Josip HORAK, *Baptisti: povijest i načela vjerovanja*, Zagreb 1989.; Theo ANGELOV, "The Baptist Movement On the Balkan Peninsula" IBTS Hughey Memorial Lecture 2000; Davorin PETERLIN, "Theological Education among Croatian Baptists to 2000: A Socio-Historical Survey", *Baptist Quarterly* 5 (January 2000), 239.-259.; *Opći religijski leksikon* (ur. Adalbert Rebić), Zagreb 2002.; Stanko JAMBREK, *Crkve reformacijske baštine u Hrvatskoj*, Zagreb 2003.; Juraj KOLARIĆ, *Povijest kršćanstva u Hrvata*, 2. dio – Kršćani na drugi način (Heterodokсне kršćanske zajednice, sljedbe i vjerski pokreti), 2004.

² Ruben Knežević, *Pregled povijesti baptizma na hrvatskom prostoru. Priručnik za interaktivnu obuku u vjeri*, Osijek 2001.

³ U navednoj studiji izneseni su argumenti u korist tvrdnje o osnivanju BCZ-a 1891. Nakon objavljivanja te studije pojavio se dokument koji ranije nije bio dostupan, a koji je bacio jasnije

obrađeno je u ranijoj studiji.⁴ Zajednica je do početka Prvoga svjetskog rata bila povezana s baptistima u Beču pa u Budimpešti, ali te veze nisu bile posebno čvrste ni djelotvorne. Zagrebački su baptisti opstali razmjerno neovisno o drugim baptistima u Hrvatskoj. Tijekom Prvoga svjetskog rata malobrojna skupina baptista osula se odlaskom nekolicine članova u Ameriku, a nekoliko je pojedinaca umrlo.

Ovaj će se rad usredotočiti na razdoblje u trajanju od otprilike sedam godina, od 1921. do kraja 1927., odnosno do trajnog dolaska Vinka Vaceka u Zagreb. Glavni je cilj sustavno obraditi podatke iz izvora koji u najvećoj mjeri dosad nisu bili poznati baptističkim povjesničarima, a koji su otkriveni tijekom višegodišnjeg istraživanja, te ih izložiti tako da se stekne što zorniji oris ovoga formativnog razdoblja baptističke crkve u Zagrebu (BCZ).

Esej ima u vidu dvije skupine čitatelja. Jednu čine kršćani baptističke vjere (i zainteresirani vjernici srodnih vjera i crkava reformacijske baštine) zbog kojih su uvrštene pojedinosti i razmatranja o datiranju krštenja, vjenčanja, doseljenja i slično a koji se tiču pojedinaca povezanih s BCZ-om. Drugu skupinu čine čitatelji koji stoje izvan ovoga razmjerno uskoga kruga, a koje općenito zanima pojava baptističke vjere u Hrvatskoj i Zagrebu te njezino mjesto u vjerskom i povijesnom kontekstu. Zbog njih su mjestimično uvrštena kratka objašnjenja pojmova i pojava koje su uglavnom poznate čitateljima iz prve skupine.

1. Baptisti u Zagrebu nakon Prvoga svjetskog rata

Nakon završetka Prvoga svjetskog rata od starosjedilaca su se u Zagrebu nalazili Ivan⁵ (1852.-2. listopada 1928., Zagreb) i (1864., Šandrovci, Međimurje-1. veljače 1944., Zagreb)⁶ Zrinščak⁷ te Stjepan Bedeković⁸ (1862.-11. siječnja 1941., Zagreb).⁹ Zrinščak i Bedeković smatraju se osnivačima zagrebačke baptističke zajednice. Uz njih su u Zagrebu bili i Drago/Karl Žiger i njegova žena. Žiger je ranije bio kolporter Britanskoga i inozemnoga biblijskog društva

---

svjetlo na ovo pitanje te vremenski smjestio osnivanje BCZ-a u 1896. U Zapisniku najstarije BC u Beču, danas Mollardgasse, uz 23. veljače 1896. zapisano je sljedeće: "23 Geschwister in Agram/Kroatien haben sich zu einer selbständigen Gemeinde konstituiert und F. HORAK als Prediger gewählt. Dies geschach ohne Wissen und gegen den Rat der Wiener Muttergemeinde. Diese Mitglieder gelten als zurückgezogen und wurden gestrichen." Dopis Hans Graf-Stuhloffera autoru od 15. srpnja 2007.

⁴ Davorin PETERLIN, "Počeci baptističke crkve u Zagrebu", *Časopis za suvremenu povijest*, br. 2(2006.), 523.-548.

⁵ Jedina fotografija na kojoj se vidi Zrinščak je ona s konferencije u Daruvaru 1921. i vjenčanja Vincetićevih. Dopis Rubena Kneževića autoru od 13. svibnja 2007.

⁶ "Članovi baptističke crkvene općine Zagreb (1942.)", zapis br. 24. Popis, pisan rukom, šest stranica i naslovnica. Prvi dio popisa, datiran 1942., sastavio je vjerojatno Vaclav Zbořil, propovjednik BCZ-a u to vrijeme, a drugi dio, iz 1946., što se da zaključiti iz podataka, dopunio je Franjo Klem. Izvornik na pohrani kod autora.

⁷ U postojećoj se građi prezime pojavljuje kao "Zrinščak" i "Zrinščak". Prvi je oblik češći.

⁸ Ne postoji nijedna fotografija Stjepana Bedekovića.

⁹ "Članovi (1942.)", br. 35 bilježi da je umro 31. prosinca 1940.

(BFBS) i jedan od vođa zagrebačkih baptista. Njima¹⁰ se sada priključilo nekoliko pojedinaca koji su se doselili iz drugih dijelova Hrvatske.

Jedan od njih bio je Pavao (Pavo, Pavle) Lesar (15. siječnja 1901.¹¹-?) koji se doselio iz Mačkovca u Zagreb 1919. te je tu boravio barem do prve polovice 1927.¹² Krstio ga je u Mačkovcu Ivan Zrinščak 17. srpnja 1921. Friedrich (Fritz, Miroslav, Mirko) Lotz (26. srpnja 1899., Daruvar¹³-ca. 1970., Ulm, Njemačka),¹⁴ brat istaknutog baptista Gustava Lotza (1883.-?) iz Daruvara, koji se doselio u Zagreb 1919. Prema osobnom svjedočenju Fritz Lotz je najprije zajedno s Pavlom Lesarom živio kod Zrinščakovih, a kasnije se, nakon jeseni 1923.,¹⁵ odselio od Zrinščakovih i oko 1924. zaposlio u tvornici Franck.¹⁶ Friedrich Lotz i Wilhelmina (Vilma) Lotz (16. svibnja 1901., Daruvar¹⁷-ca. 1980., Kanada)¹⁸ vjenčali su se u Daruvaru 10. ožujka 1925.¹⁹

Emil Lovrec (21. kolovoza 1901., Zagreb-22. kolovoza 1968., Zagreb)²⁰ kao mladić se iz Zagreba preselio u Donju Bačugu na Banovini gdje je s majkom vodio pekaru i radio u trgovini. Obratio se preko Jovana Jekića (1892. – 1998.) kad se on vratio iz Amerike 1919., a sljedeće se godine preselio u Zagreb.²¹ S njim su najvjerojatnije došli njegova majka i braća Marko Lovrec²² i Rudolf Lovrec (4. travnja 1906., Bačuga²³ - ?).²⁴

Nadalje, Ivan Bistrovic "Zagrebečki"²⁵ (6. veljače 1897.,²⁶ Mačkovec – 28. listopada 1981., Zagreb) doselio se u Zagreb iz Mačkovca otprilike u to

¹⁰ Vidi: D. PETERLIN, "Počeci baptističke crkve u Zagrebu"

¹¹ *Ledger*, Mačkovec, br. 16. Riječ je o bilježnici velikog formata, bez naslova, tvrdih korica, u kojoj su Ivan Zrinščak a kasnije i Vinko Vacek prema mjestima upisivali podatke o krštenjima koja su obavljali i o krštenicima. Popis sadrži i podatke o krštenicima koje su ranije krstili baptistički propovjednici iz inozemstva. Izvornik na pohrani kod autora.

¹² Kao pretplatnik *Glasa evanđelja* iz Zagreba navodi se tri puta: 1923., br. 6, 49.; 1924., br. 3, 36.; 1926., br. 3, 36.; 1927., br. 2, 23. kao doprinos za crkvu u Mačkovcu.

¹³ *Rodoslovlje obitelji Lotz*. Sastavio Zlatimir Ranković. Zagreb kolovoza 1994.

¹⁴ U postojećoj dokumentaciji nema podatka tko ga je krstio i kada. Vrlo je moguće, stoga, da ga je krstio Vacek u razdoblju od početka 1924. do sredine 1925. za koje nisu sačuvani Vacekovi podaci. U tom razdoblju Vacek je u Daruvaru 13. srpnja 1924. krstio desetoro ljudi no izvješće u *Glasi evanđelja* ne navodi njihova imena. *Glas evanđelja*, 1924., br. 2, 21.-22.

¹⁵ Vacek spominje da su u jesen 1922., dok su Vacekovi živjeli kod Zrinščakovih pet tjedana, tamo bila i dva podstanara koje ne spominje imenom. V. VACEK, "Desetogodišnjica mogega dolaska iz Amerike u Kr. Jugoslaviju", *Glas evanđelja*, 1932., br. 10, 104.

¹⁶ Pismo Fritza Lotza Franji Klemu od 27. rujna 1959.

¹⁷ "Članovi (1942.)", br. 65.

¹⁸ Nada Popović, telefonom 5. listopada 2007.

¹⁹ *Glas evanđelja*, 1925., br. 3, 35.

²⁰ "Članovi (1942.)", br. 9.

²¹ Dopis Branka Lovreca Rubenu Kneževiću od 5. veljače 2001.

²² Marko Lovrec stigao je u Zagreb najkasnije 1923. jer se te godine pojavljuje kao pretplatnik *Glasa evanđelja*. *Glas evanđelja*, 1923., br. 6, 49.

²³ "Članovi (1942.)", br. 11.

²⁴ Prvi put se spominje u kontekstu Zagreba u Zapisniku BCZ-a od 20. siječnja 1925.

²⁵ Lako je shvatiti da je u Međimurju dobio ovaj nadimak koji spominje Stjepan Bistrovic premda nije izvjesno koliko je bio proširen. Stjepan BISTROVIĆ, „Povijest Nastanka i Razvoja Baptističke Crkve u Mačkovcu-Čakovcu-Medjimurju i Hrvatskoj u Slici i Riječi.” Stgt./Mčk., 1999.

²⁶ *Ledger*, Mačkovec, br. 10.

vrijeme,²⁷ a krstio ga je u Mačkovcu Zrinščak 17. srpnja 1921.²⁸ Janja (Jolanka) Dobutović (31. svibnja 1894. Andrijaševci - 18. veljače 1975. Andrijaševci)²⁹ doselila se u Zagreb krajem 1920.³⁰

Početkom 20. stoljeća Josip Baluban (21. kolovoza 1884.,³¹ Donja Vlahinička /Kutina/³² - 1. rujna 1975., Andrijaševci)³³ otišao je u Ameriku, odakle se vratio 14. prosinca 1913. Već 8. rujna 1914. bio je zavojačen u Austro-ugarsku vojsku i poslan na ruski front. Dana 15. rujna 1915. bio je zarobljen i poslan na rad u ugljenokopne rudnike Jekaterinske gubernije. U rudniku su bila i dva ruska baptista koji su čitali i proučavali Bibliju. Krstio se u Rusiji 10. svibnja 1918. g.,³⁴ a krstio ga je ruski propovjednik Bukrejev.³⁵ Baluban je nakon toga primljen za člana lokalne baptističke crkve u kojoj je ostao do kolovoza iste godine. U rujnu 1918. vratio se u Hrvatsku, ali ga rodbina nije primila zbog prijelaza na baptizam pa je zato otišao na rad u Beočin. U Beočinu je našao njemačku baptističku zajednicu u Novom Sadu i bio primljen za člana na temelju priznanice o krštenju iz Rusije. Početkom 1919. vratio se u Zagreb i upoznao Ivana i Tereziju Zrinščak, Tomu Vincetića i Stjepana Bedekovića.³⁶ Nastanio se u Marovskoj 3.

Tomislav Vincetić (13. prosinca 1879., Sanoborec kraj Vrbovca³⁷ - 1968., Zagreb) tijekom Prvoga svjetskog rata služio je u Austro-ugarskoj vojsci i dospio u rusko zarobljeništvo. Godine 1918. stigao je u Budimpeštu i našao se s bratom kojega nije vidio od 1906. U Budimpešti ga je krstio propovjednik Gerwich³⁸ (Vincetić ga naziva Gerok)³⁹ 25. kolovoza 1918.⁴⁰ Nakon povratka u Zagreb krajem 1918. zaposlio se u Osiguravajućem zavodu "Croatia". Vincetić

²⁷ Vrijeme njegova doseljenja ne može se pobliže odrediti. Zna se zasigurno da je ujesen 1922. već boravio u Zagrebu, što spominje Vacek u svom izvješću. V. VACEK, *n. dj.*, 104.

²⁸ *Ledger*, Mačkovec, br. 10.

²⁹ Podatke iz Matičnog ureda u Andrijaševcima poslao je dopisom autoru David Dobutović 11. listopada 2007.

³⁰ Prilikom odlaska iz Zagreba 1940. kaže da je u Zagreb stigla dvadeset godina ranije. *Glas evanđelja* 1940, br. 3-4, 31.

³¹ Podatke iz Matičnog ureda u Andrijaševcima dopisom autoru poslao David Dobutović 11. listopada 2007. Isto u evidenciji Vinka Vacka, *Ledger*, br. 5, 24., Zagreb. Baluban u svojem životopisu navodi kao datum rođenja 18. kolovoza 1884. Josip i Jolanka BALUBAN, „Autobiografija“ nedatirana ali možda iz 1953., strojopis, dvije stranice A5 formata.

³² Možda se radi o mjestu Vlahinička Dolnja, župa Ludina.

³³ *Iskre*, br. 4, 1975., 22.

³⁴ U *Ledgeru* je naveden datum 9. svibnja 1917.

³⁵ Aleksej Markovič Bukrejev (1885.-1929.) djelovao je kao evangelizator u Donjeckoj oblasti, a 1914. - 1917. je pokrstio nekoliko tisuća ljudi i osnovao nekoliko desetaka baptističkih crkava. *Iz Istorija vznikania i rosta hristianskih obšin v Omskoj oblasti 1896-1993*. Obiedinienie cerkvei EHB Omskoj oblasti. March 1993., 519.-520.

³⁶ J. i J. BALUBAN, *n. dj.*, 2.

³⁷ "Članovi (1942.)", br. 1. Možda je riječ o mjestu Samoborci u župi Vrbovčki Rakovac.

³⁸ George Gerwich bio je propovjednik u Temišvaru i Baranji i drugdje. Dopis Laszla Gerszenija autoru od 25. listopada 2005.

³⁹ Nepotpisani članak „In memoriam Tomislav Vincetić“ navodi da se je krstio 1919. g. i tada vratio u Zagreb. *Glas evanđelja* 1968, br. 5/6, 80.-82.

⁴⁰ "Članovi (1942.)", br. 1.

se tijekom pokrajinske srpsko-hrvatske konferencije u Daruvaru 28. ožujka 1921. oženio Jozefinom Knitl (13. srpnja 1893., Trojeglava kraj Daruvara⁴¹ – ?, Zagreb), a to prvo vjenčanje u Hrvatskoj baptističkim obredom obavio je Michal Marko.⁴² Jozefina Knitl krštena je u Daruvaru neposredno prije vjenčanja 26. siječnja 1921.⁴³ ili 16. ožujka 1921.,⁴⁴ što je vjerojatno bio preduvjet vjenčanja baptističkim obredom. Budući da je vjenčanje obavljeno tijekom Srpsko-hrvatske pokrajinske konferencije, na fotografiji s vjenčanja vide se svatovi i ostali sudionici konferencije.⁴⁵

U Zagrebu je Vincetić uz spomenute vjernike našao i sestru Belković⁴⁶ (1884.(?) – 1954.(?)).⁴⁷ To bi mogla biti Marija Belković koja se spominje desetak godina kasnije kada je, na temelju ranijeg krštenja u Adventističkoj crkvi 29. studenog 1930., primljena za članicu BCZ-a.⁴⁸ U tom razdoblju rodila joj se kćer Micika (vjerojatno Marija).⁴⁹ U postojećoj se građi [Marija] Belković spominje još samo jednom i to samo prezimenom 1942. kao kućanica i bez ikakvih osobnih podataka.⁵⁰

2. Osnivanje BCZ-a i utemeljenje Srpsko-hrvatske pokrajinske konferencije

Krajem 1920., osim u Zagrebu, u Hrvatskoj su već postojale skupine baptista još i u Međimurju, Hrvatskom zagorju, na Banovini, oko Daruvara i drugdje, ali su veze među njima bile slabe. Glavni poticaj za upoznavanje, suradnju i ujedinjavanje bio je posjet češkoga propovjednika Michala Marka u studenome 1920. U pratnji Alekse Novaka (12. srpnja 1896., Mačkovec – 20. kolovoza 1972., Mačkovec) iz Mačkovca, on se u Zagrebu u Zrinščakovu stanu u Nikolićevoj 9 susreo sa Zrinščakom i Balubanom te ih izvijestio o drugim baptistima u Hrvatskoj. Marko je donio poruku koju je poslao Vinko (ponekad Vencel ili Vincent) Vacek (30. studenoga 1882., Končanica kraj Daruvara – 28. srpnja 1939., Zagreb) u kojoj obavještava hrvatske baptiste da će američki baptisti novčano potpomoći u organizaciji planirane svehrvatske baptističke konferencije te da će iz Amerike doći brat Dulić i predsjedati konferenciji.⁵¹ U nedjelju nakon ovog sastanka Marko je propovijedao na bogoslužju zagrebačkih baptista.⁵²

⁴¹ Isto, br. 2. Možda je riječ o mjestu Trojeglava župa Dežanovec.

⁴² *Glas evanđelja* 1921., br. 10, 103.

⁴³ "Članovi (1942.)", br. 2.

⁴⁴ *Ledger*, Zagreb, br. 4.

⁴⁵ Dopis Rubena Kneževića autoru od 13. svibnja 2007.

⁴⁶ Tomo VINCETIĆ, "Iz sjećanja jednog starog brata", *Glas evanđelja* (1964), 6.

⁴⁷ Belković je jednostavno nestala, a svi su pokušaji I. Bistrovića da je pronađe u bolnicama i domovima bili bezuspješni. Godine rođenja i smrti su približne. Olga Peterlin, 1. srpnja 2007.

⁴⁸ Zapisnik BCZ-a od 29. studenoga 1930.

⁴⁹ Olga Peterlin, 1. srpnja 2007.

⁵⁰ "Članovi (1942.)", br. 60.

⁵¹ *Zapisnik BCZ*, „Uvod”

⁵² Aleksa NOVAK, "U službi Evanđelja", *Glasnik*, Rijeka 1968., br. 3, 19.

Na Zrinščakovu i Balubanovu zamolbu Marko im je poslao adrese drugih baptista u Hrvatskoj. U prikupljanju adresa sudjelovao je i kolporter Zelinka⁵³ koji je pribavio adrese baptista rasijanih po Hrvatskoj.⁵⁴ Zrinščak je napisao pozivnicu i poslao je predstavnicima baptista u Hrvatskoj kojom ih poziva na konferenciju u Daruvaru. Konferencija je održana 27. i 28. ožujka 1921. u kući Gustava Lotza.⁵⁵ Predsjedao joj je Marko, a bilo je četrdesetak⁵⁶ baptista, uglavnom iz Hrvatske.

Na konferenciji je odlučeno da se u Zagrebu od postojećih članova osnuje prva baptistička općina kojoj se trebaju priključiti baptisti iz okolnih mjesta. Time je (ponovno) osnovana zagrebačka baptistička crkva te je postala sjedištem baptističkog djelovanja u Hrvatskoj. Za starješinu BCZ-a izabran je Ivan Zrinščak, a za đakone Tomislav Vincetić i Josip Baluban. Također je odlučeno da će u Zagrebu postojati glavna misijska blagajna u koju će svoje doprinose slati baptisti iz ostalih zajednica (stanica). Osim toga, Ivan Zrinščak izabran je za starješinu BCZ-a i za putujućeg propovjednika svih baptističkih crkava u Hrvatskoj uz odobrenu mjesečnu potporu od 2.000 kruna.⁵⁷ Odlučeno je, nadalje,⁵⁸ da se uskoro održi druga Srpsko-hrvatska⁵⁹ pokrajinska konferencija (nadalje Pokrajinska konferencija)⁶⁰ uz veći broj predstavnika na kojoj će Zrinščak biti rukopoložen za obavljanje službe diljem Hrvatske. Zrinščak je ipak rukopoložen već za Duhove 1921. u Šajkaš-Sv. Ivanu u Vojvodini.⁶¹ Time je opunomoćen da obavlja vjenčanja, pogrebe i predvodi Večeru Gospodnju.

⁵³ Čeh Zelinka bio je baptist koji je radio kao kolporter BFBS-a vjerojatno od 1876. Umro je u baptističkom mirovnom domu u Novom Sadu 1936. Vidi: Ruben KNEŽEVIĆ, *Pregled povijesti baptizma*, 41.-41.

⁵⁴ Pismo Josipa Balubana Franji Klemu od 18. studenoga 1953.

⁵⁵ Isto; Vidi i: R. KNEŽEVIĆ, *Pregled povijesti baptizma*, 47.; Ruben KNEŽEVIĆ, "Prigodom 75-godišnjice otvaranja molitvenog doma u Daruvaru. O počecima baptizma u Hrvaskoj", *Glas Crkve* 2005, br. 5, 12.-13.

⁵⁶ Premda Zrinščak izrijekom spominje brojku četrdeset, Knežević spominje da je došlo samo petnaestak predstavnika. Možda misli na petnaestak za koje se s velikom vjerojatnošću može pretpostaviti da su ondje bili. Naime, Uvod u *Zapisnik BCZ* ne navodi imena nazočnih. Vidi R. KNEŽEVIĆ, *Pregled povijesti baptizma*, 57.

⁵⁷ Zrinščak ne navodi podatak o odobrenoj novčanoj potpori u svom izvješću o zaključcima daruvarske konferencije. Podatak je preuzet iz V. VACEK, *n. dj.*, 103.

⁵⁸ U vezi s ostalim zaključcima vidi R. KNEŽEVIĆ, *Pregled povijesti baptizma*, 57.-58.

⁵⁹ Konferencija je uglavnom uključivala vjernike baptističkih crkava u Hrvatskoj. Službeni naziv konferencije pojavljuje se u nekoliko varijanti.

⁶⁰ Naslovnici zapisnika sa sastanaka Pokrajinske konferencije pojavljuju se u nekoliko različitih oblika pa će se u ovom eseju rabiti najčešći.

⁶¹ Zrinščaka i njemačkoga baptističkog propovjednika Carla Seppera rukopoložio je Jozsef Kalmar. Početkom 1922. u Jugoslaviji postoje samo četitri plaćena baptistička propovjednika: Jozsef Kalmar, Sandor Toth, Carl Sepper i Ivan Zrinščak kao jedini u Hrvatskoj. R. KNEŽEVIĆ, *Pregled povijesti baptizma*, 47.

3. Djelovanje Ivana Zrinščaka

Zrinščak je svoje obveze revno izvršavao, a posebno je podupirao rad u Međimurju i BC-u Mačkovec.⁶² U uvodu Zapisnika BCZ-a⁶³ Zrinščak je dao zapisati da je "ove godine" obišao 14 stanica te ondje podijelio Večeru Gospodnju. Nije izvjesno odnosi li se to samo na 1921. ili i na 1921. i na 1922. Zna se da je Zrinščak jednom dijelio Večeru Gospodnju u Držimurcu kad su na njega nasrnuli oružnici te ga izranili, a pribor za Večeru Gospodnju pogazili,⁶⁴ što je najvjerojatnije bilo 1922.

Uz Međimurje je vezan i događaj koji ocrtava Zrinščakovo djelovanje kao tajnika i posrednika između mjesnih baptista i središnje uprave u Zagrebu. Godine 1921. baptistu Vidu Srneću iz Mačkoveca umrlo je dijete. Zbog obavljanja pogreba po baptističkom obredu, mačkovečki su baptisti predvođeni Aleksom Novakom došli u sukob s mjesnim rimokatoličkim svećenikom. Mačkovečki seoski starješine pokušali su stoga otjerati Novaka iz Mačkoveca kao učitelja krivovjerja pritužbom sreskim vlastima u Čakovcu. Novak je, pak, otputovao u Zagreb do Zrinščaka te su zajedno sastavili žalbu (ili ju je sastavio sam Zrinščak)⁶⁵ protiv sreske mačkovečke vlasti koje baptistima zabranjuju sa stanke u Mačkovcu. Molbu su predali na Bogoštovnu općinu u Zagrebu. Presuda u njihovu korist poslana je povjereniku za Međimurje. Novak je pozvan na saslušanje poslije čega je pritužba mačkovečkih seoskih vlasti povučena.⁶⁶

U uvodu Zapisnika BCZ-a Zrinščak također navodi da je krstio ukupno tridesetčetvero „dragocijenih duša“. Prema jedinom sustavnom poimeničnom popisu osoba koje je Zrinščak krstio, onom u bilježnici naslovljenoj *Ledger*,⁶⁷ koji obuhvaća razdoblje 1921. - 1922., Zrinščak je krstio tridesetdevetoro ljudi: 16. ožujka 1921. u Daruvaru jednu osobu, 17. srpnja 1921. u Mačkovcu trinaestoro ljudi (među njima Pavla Bistrovića),⁶⁸ u Držimurcu 17. srpnja 1921. jednu osobu, 3. listopada 1921. u Mačkovcu devetero ljudi, u Držimurcu 3. listopada 1921. dvije osobe, 30. listopada 1921. u Daruvaru tri osobe. Tereziju Bedić krstio je u Mačkovcu 18. siječnja 1922.,⁶⁹ osmero ljudi u Mačkovcu 18. lipnja 1922., u Držimurcu 18. lipnja 1922. dvije osobe, u Mačkovcu (nema datuma) dvije osobe.⁷⁰

⁶² Nepotpisani članak "Predstavljamo vam naše crkve", *Glasnik*, Jul 1962., 89.

⁶³ „Zapisnički dnevnik baptističke crkvene općine Zagreb 1921.-1939.“, Bilježnica formata manjeg od A4, tvrde korice, stotinjak stranica koje nisu označene.

⁶⁴ R. KNEŽEVIĆ, *Pregled povijesti baptizma*, 47., 71.

⁶⁵ A. NOVAK, *Izveštaj o početku i razvitku djela Božijega u Medjimurju*, (nema mjesta izdanja, 1956), III.

⁶⁶ *Isto*, III.

⁶⁷ Bilježnica velikog formata, tvrdo ukoričena, u kojoj su Ivan Zrinščak a kasnije i Vinko Vacek prema mjestima upisivali podatke o krštenjima koja su obavljali i o krštenicima. Popis sadrži i podatke o krštenicima koje su ranije krstili baptistički propovjednici iz inozemstva.

⁶⁸ *Ledger*, Mačkovec, br. 9. Vacek u svom drugom popisu krštenja bilježi da je 30. svibnja 1926, u Zagrebu (br. 7) krstio Pavu Bistrovića starog 26 godina, što odgovara godinama starosti Pavla Bistrovića. Riječ je o bilježnici maloga formata, „*Agenda*“. Zapisnik svakidašnjih prigoda i nezgoda, rada i napretka u radu Gospodnjem i u svakom pogledu. U Daruvaru 1926.“

⁶⁹ *Ledger*, Mačkovec, br. 27

⁷⁰ *Isto*.

Podaci iz ostalih izvora su šturi. Najranije krštenje koje je Zrinščak obavio za koje se zna bilo je na Savi u Zagrebu 1921.⁷¹ Drugi izvor vremenski smješta krštenje skupine ljudi iz Mačkovca u Zagrebu godinu dana kasnije,⁷² no možda je riječ o istom krštenju. Nadalje, Zrinščak je 6. lipnja 1921. u Držimurcu krstio 24 osobe iz Mačkovca⁷³ i 2 osobe iz Držimurca. U Držimurcu je u svibnju 1921. krstio 14 ljudi,⁷⁴ a 3. listopada 1921. devetero ljudi u selu Feketinci na Muri.⁷⁵ Ovom je prigodom zajedno s njim možda krštavao i Vacek.⁷⁶ Krštenje u Mariji Bistrici 1922. rastjerali su protivnici baptističkog djelovanja.⁷⁷ Iz ovog pregleda je očito da se podaci ugrubo podudaraju, ali i da ima i nesuglasja i nejasnoća oko pojedinosti.

Vacekova evidencija krštenja *Ledger* navodi i određen broj pojedinaca koji su nakon baptističkoga krštenja službeno istupili iz Rimokatoličke crkve. Taj je postupak uključivao i dva svjedoka. U jednom takvom slučaju istupa baptističkoga krštenika iz svibnja 1922. kao svjedoci se navode Zrinščak i Baluban.⁷⁸

Postojeći izvori bilježe samo jedno vjenčanje koje je Zrinščak obavio, i to u Mačkovcu kada su se vjenčali brat i sestra Ivana Bistровića Pavao Antunov Bistровić (1900. – 1971.) i Terezija Bedić (10. listopada 1906., Mačkovec⁷⁹ - 1988.).⁸⁰

4. Razvoj Srpsko-hrvatske pokrajinske konferencije

Usporedno sa Zrinščakovim djelovanjem nastavljeni su naponi oko ujedinjavanja hrvatskih i srpskih baptista te unapređenja cjelokupnog rada i djelovanja baptističkog pokreta u cijeloj državi. U tu svrhu održano je nekoliko sastanaka u Zagrebu. Prvi je bio 23. ožujka 1922. u Zagrebu u osnovnoj školi Evangeličke crkve u Gundulićevoj ulici.⁸¹ Predstavnici baptista iz Hrvatske i Bačke susreli su se s dvojicom značajnih inozemnih partnera. Jedan je bio Everett Gill (1869. - 1958.), europski predstavnik Odbora za inozemnu misiju Južnobaptističkoga saveza (Foreign Mission Board of the Southern Baptist Convention, FMB – SBC), baptističkom denominacijom iz SAD-a koja je prema dogovoru sa sastanka Svjetske baptističke alijanse (Baptist World Alliance – BWA) iz Londona 1910. bila glavni nositelj baptističkoga rada u jugoistočnoj

⁷¹ Među krštenicima su bili Željko Lenhard i Matija Malović iz Mošćenice. Imena drugih nisu poznata. Jedini izvor ovoga podatka je R. KNEŽEVIĆ, *Pregled povijesti baptizma*, 47.

⁷² „U službi Evanđelja”, *Glasnik*, Rijeka 1968, br. 3, 20.

⁷³ “Predstavljamo vam naše crkve”, *Glasnik*, Jul 1962., 89.; Stjepan Bistровić piše da se radi o svibnju 1921. S. BISTROVIĆ, n. dj., 3.

⁷⁴ Isto, 3.

⁷⁵ Navod iz teksta S. Bistровića. Riječ je o mjestu Ferketinec u župi Podturen.

⁷⁶ Isto, 3.

⁷⁷ A. NOVAK, *Izveštaj o početku i razvitku djela Božijega u Medjmurju*, III.

⁷⁸ *Ledger*, Mačkovec, br. 19, Istupio Anton Žganec. Takve istupnice izdavale su se i kasnije.

⁷⁹ Isto, Mačkovec, br. 27.

⁸⁰ Aleksa NOVAK, *Utisci misijskog rada u Medjmurju, koje podaje iz svog vlastitog života iz iskustva br. Novak Aleksa*, dne 28. XII. 1949., 2. Na vjenčanju je pjevao pjevački zbor BC Mačkovec pod ravnanjem “učitelja glazbe g. Šmita (iz Zgb.?)”. S. BISTROVIĆ, n. dj., 4.

⁸¹ Crtež školske zgrade objavljen je u *Jahresberichte des Presbyteriums der ev. Kirchengemeinde in Agram*, 1888.

Europi. Drugi je bio J. H. Rushbrooke, baptistički povjerenik za Europu (Baptist Commissioner for Europe) Britanskoga baptističkog saveza (Baptist Union of Great Britain). Odlučeno je da će baptisti iz Amerike podupirati hrvatske propovjednike tako da će davati iznos polovice njihove mjesečne plaće, a da će baptisti iz Engleske podupirati siromašne hrvatske baptističke obitelji.⁸²

Gill i Rushbrooke otputovali su odmah nakon tog sastanka u Bački Petrovac u Vojvodini gdje se održavala Savezna konferencija koja je počela čitanjem zapisnika sastanka koji su Gill i Rushbrooke održali u Zagrebu. Na konferenciji je proglašeno postojanje "Saveza baptista u Jugoslaviji". Uz bilješke o planovima američkih baptista da otvore misijsku školu, kršćansku tiskaru i grade baptističke crkve, zapisnik bilježi raspravu o novčanoj pomoći američkih baptista baptističkoj misiji u Jugoslaviji. U tom kontekstu određeno je da Zrinščak mjesečno dobija 2.300 kruna te nadoknadu putnih troškova.⁸³

Gill je ponovno posjetio Zagreb 14. lipnja 1922., ovaj put u pratnji Tajbla (Robert Teubel) iz Milana, te se susreo s baptistima iz Hrvatske i Slavonije. Zapisnik ne bilježi koliko ih je bilo i tko je bio prisutan. Tom je prilikom Gill zatražio da se osnuje komite koji će odrediti uvjete pod kojima se poziva Vacek da se iz SAD-a doseli u Hrvatsku.⁸⁴

Sjednica Odbora Pokrajinske konferencije, vjerojatno komiteja čije je osnivanje zatražio Gill desetak dana ranije, održana je u Zagrebu 25. lipnja 1922. Odbor je ustrojen u sljedećem sastavu: predsjednik Ivan Zrinščak, podpredsjednik Gustav Lotz, blagajnik Josip Baluban, pomoćni blagajnik Tomislav Vincetić te članovi odbora Jovan Jekić, Aleksa Novak i Josip Mesar.⁸⁵ Za delegate srpsko-hrvatske konferencije za sjednicu jugoslavenskog saveza izabrani su Zrinščak i G. Lotz. Odbor je odlučio da Zrinščak do daljnjega ostaje starješina, a da će Vacek, kad stigne, biti prvi propovjednik. Na poslijetku, donesena je odluka da se uputi poziv Vaceku da dođe u Zagreb, uz primjedbu da je teško naći stan u Zagrebu.⁸⁶

Razgovori o pozivanju Vaceka iz Amerike nisu se počeli voditi tijekom ovih dvaju sastanka u lipnju 1922., premda nije sasvim jasno koji je bio točan tijek tih razgovora. Prema nekim izvorima odluka da se Vacek pozove iz SAD-a donesena je još u Daruvaru 28. ožujka 1921. Primjerice, Baluban u svojim sjećanjima piše: "Međutim, budući da je Zrinščak već bio star, na daruvarskoj konferenciji istovremeno je odlučeno da se baptistima u Americi uputi molba da financiraju povratak Vinka Vaceka iz Amerike i njegov budući rad u Hrvatskoj."⁸⁷ Vacek izvješćuje da su nakon daruvarske konferencije uslijedili

⁸² Zapisnik BCZ-a 23. ožujka 1922.

⁸³ Zapisnik Savezne konferencije iz Bačkog Petrovca izvorno je zapisan na slovačkom. On nosi nadnevak 22. i 23. ožujka 1922. što se protivi nadnevku iz zapisnika sastanka u Zagrebu.

⁸⁴ Zapisnik BCZ-a, 1. lipnja 1922.

⁸⁵ Mesara je krstio Vacek u Detroitu prije 1917. Mesar se vratio u Hrvatsku 1919. i naselio u Zlatar Bistrici. Iz Amerike je dobio 25.000 din za izgradnju baptističke crkve, ali je novac posudio Nadju koji je bankrotirao pa nije mogao vratiti novac. Mesar se odselio i otišao iz crkve. Spominje se samo jednom 1923. kao pretplatnik *Glasa evanđelja*.

⁸⁶ Zapisnik BCZ, 25. lipnja 1922.

⁸⁷ J. i J. BALUBAN, *n. dj.*

pozivi, a posebno spominje Zrinščakovo pismo od 20. travnja 1922. u kojem ga poziva da dođe u Hrvatsku.⁸⁸ Ovo pismo može se vremenski smjestiti samo u razdoblje nakon Pokrajinske konferencije u Daruvaru (i Savezne u Bačkom Petrovcu), a prije dvaju lipanjskih sastanaka u Zagrebu u kojem nije bilo drugih sastanaka.

S druge strane, značajno je da Zrinščak u svom izvješću o daruvarskoj konferenciji i njezinim zaključcima ne spominje odluku o pozivanju Vaceka. Novak u svojim sjećanjima piše: „Pošto je br. Zrinščak bio u starosti i slab, teško je obavljao misijski rad, dogovorili smo se u Zagrebu više nas braće da pozovemo br. Vaceka iz Amerike. Stavili smo molbu braći u Americi, koji su nam odobrili,(...)“⁸⁹ Ova tvrdnja podrazumijeva da je već prošlo određeno razdoblje tijekom kojeg je Zrinščak bio uključen u misijski rad, ali mu je to bilo naporno zbog starosti i slabosti, pa se može tumačiti kao natuknica koja upućuje na lipanjske sastanke u Zagrebu 1922.

5. Uloga i djelovanje Josipa Balubana

Vinko Vacek i njegova obitelj stigli u Zagreb 29. rujna 1922. Na željezničkoj postaji dočekala ih je skupina zagrebačkih baptista.⁹⁰ Nakon što su provedli oko dva tjedna u privremenom smještaju Crvenog križa na zagrebačkom kolodvoru,⁹¹ obitelj Vacek se privremeno smjestila kod bračnog para Zrinščak u stanu koji je imao samo jednu sobu i kuhinju. Zrinščakovi su spavali u kuhinji na otomanu, a devetero Vacekovi na njihovu krevetu i na podu.⁹² Vacekovi su pet tjedana uzaludno tražili primjereniji smještaj u Zagrebu, ali budući da ga nisu našli, odselili su se u Staro Petrovo Selo. Tamo su kod obitelji Paunović, koje je Vacek bio krstio u Detroitu, a koji su se u međuvremenu vratili u Hrvatsku, proveli šest mjeseci, a onda se preselili u Daruvar.⁹³

Vacekovo odseljenje iz Zagreba otvorilo je pitanje vodstva BCZ-a. Vacek je, doduše, bio rukopoloženi propovjednik za cijelu Hrvatsku te stoga na neki način posebno odgovoran za baptističku zajednicu u glavnom gradu, ali on svakako nije bio zadužen za svakodnevno vođenje crkve. Zrinščak se bio povukao u mirovinu pa se nipošto ne može tvrditi da je upravo on vodio zajednicu sve do Vacekova povratka u Zagreb 1927.⁹⁴ Na temelju činjenice da od 15. siječnja 1923. dvije godine nije bila održana nijedna skupština BCZ-a i iz natuknice da je početkom 1925. bilo potrebno srediti vođenje skupštine i

⁸⁸ V. VACEK, *n. dj.*, 103.; R. KNEŽEVIĆ, *Pregled povijesti baptizma*, 57.-58.

⁸⁹ A. NOVAK, *Utisci misijskog rada u Međimurju*, 2.

⁹⁰ V. VACEK, *n. dj.*, 104.

⁹¹ Pismo Richarda Magerlea [unuka Vinka Vaceka] autoru od 15. rujna 2007.

⁹² Fanny Vacek MATETIĆ, „Povodom 50-godišnjice smrti propovjednika Vinka Vacek 28. jula 1939 – 28. jula 1989“, 2. Slično u pismu Fanny Vacek Matetić od 25. srpnja 1989. iz Orlanda, naslovljeno na Rozi, Bernie, Mary, str. 2. Postoji nekoliko verzija istog pisma koja se razlikuju u manjim pojedinostima.

⁹³ KNEŽEVIĆ, *Pregled povijesti baptizma*, 62.-65.

⁹⁴ *Isto*, 68.

crkvenu blagajnu, može se zaključiti da je BCZ u tom razdoblju djelovala pomalo neorganizirano. Zato je sazvan sastanak svih članova 20. siječnja 1925., a i Vacek je doputovao iz Daruvara te predsjedao sjednici. U ostale crkvene činovnike (odbor) za predsjednika je izabran Baluban. Dužnosti predsjednika ovako su opisane: "Predsjednik je dužnost; za stvari zajednice se brinuti, njih nadgledati sjednice otvarati njih predsjedati i za riješenje predložene stvari, glasanjem u zaključak dovesti. Na zborovima i sjednicama dužan je nada sve mir i red držati."⁹⁵

Razvidno je da predsjednik Josip Baluban nije bio rukopoloženi propovjednik koji je imao ovlasti obavljati baptističke obrede krštenje i vjenčanje niti dijeliti Večeru Gospodnju, za što je u Hrvatskoj bio opunomoćen ponajprije Vacek, a onda i Novak, a kasnije i drugi. Međutim, Baluban je predsjedao svih sljedećih šest sastanaka skupštine BCZ-a⁹⁶ dok je Vacek kao gost bio prisutan samo na jednom od njih.⁹⁷ Baluban je također sljedeće tri godine bio odgovoran za službu Riječi u BCZ-u te je redovito propovijedao. Potvrdu tvrdnje o Balubanovoj vodećoj ulozi u BCZ-u u ovom razdoblju pruža i slovački baptistički časopis *Rozsieváč* iz 1926. koji navodi da je Baluban voditelj BCZ-a.⁹⁸ Stoga se s pravom može ustvrditi da je upravo Baluban bio vodeća osoba BCZ-a u razdoblju do Vacekova doseljenja u Zagreb.⁹⁹

6. Zrinščak i Bedeković

Nakon Vacekova dolaska u Hrvatsku krajem 1922., Zrinščak se smjesta i potpuno povukao u mirovinu. Nije obavljao ni krštenja ni vjenčanja. Nijednom se ne spominje u baptističkom glasilu *Glas evanđelja* koje je počelo izlaziti u siječnju 1923. i bilježilo događaje u baptističkim crkvama u Jugoslaviji. Ne spominje se ni u zapisnicima Pokrajinske srpsko-hrvatske konferencije te ne obnaša nikakvu dužnost u njoj. Također se uopće ne spominje ni u zapisnicima BC-a Zagreb nakon povijesnog uvodnika koji je prema njegovu kazivanju zapisao Baluban između 28. travnja 1921. i 23. travnja 1922.¹⁰⁰

⁹⁵ Zapisnik BCZ-a od 20. siječnja 1925. Predsjednik i njegove dužnosti ne spominju se u *Ledgeru*.

⁹⁶ 8. studenoga 1925., 24. svibnja 1925., 29. kolovoza 1926., 25. siječnja 1927., 27. veljače 1927., 2. lipnja 1927.

⁹⁷ Zapisnik BCZ-a od 25. siječnja 1927.

⁹⁸ *Rozsieváč. Kresťanský obrazkový kalendár na rok 1926.*, Urednik F. Kolator, 130.

⁹⁹ Kako je to još 1976. ispravno ustvrdio J. D. HOPPER, *A History of Baptists in Yugoslavia: 1862-1962*. 127. Posrednu potporu daje i sam Vacek. U njegovoj ostavštini nalazi se, između ostalog, i nedatirani koncept prikaza početka baptističkog rada u Hrvatskoj po mjestima („Kako je gdje počeo rad“) u kojem je svojom rukom pod točkom 5. zapisao „Zagreb. Zrinščak – Baluban.“

¹⁰⁰ Jedina iznimka je Hopperov navod da su se sastanci baptista u Hrastniku u Sloveniji počeli održavati 1923. u domu Jurija Čatera te da su Zrinščak i Vacek zajedno posjećivali ove slovenske baptiste. Hopper navodi da je prvo krštenje u Hrastniku obavio Zrinščak te krstio osam ljudi (J. D. HOPPER, „Baptist Beginnings in Yugoslavia“, *Baptist History and Heritage* O. 1982, br. 17/4, 28.-37. Hopper ponavlja ovu tvrdnju u svom doktoratu: „According to the agreement at the

Stjepan Bedeković je bio jedan od utemeljitelja BCZ-a te njezinih prvih članova nakon Prvoga svjetskog rata. Zna se da je bio jedan od onih koji su krajem 1922. dočekali Vacekove u Zagrebu, ali se odonda ne spominje ni tijekom Zrinščakova djelovanja ni u kasnijem razdoblju. Ne spominje se u Zapisniku BC-a Zagreb, ni u *Glasi evanđelja*, ni u zapisnicima Pokrajinske srpsko-hrvatske konferencije.¹⁰¹ Očito je da nije bio uključen u život i rad BCZ-a, premda je redovito uplaćivao pretplatu za *Glas evanđelja*¹⁰² te novčano pomagao baptističke crkve u Hrvatskoj.¹⁰³

Zrinščak i Bedeković ipak se u ovom razdoblju spominju još jednom. Zapisnik Pokrajinske konferencije u Mošćenici 13. svibnja 1926. bilježi zaključak da se Ivan Zrinščak treba isključiti iz BC-a Zagreb „pošto se svojim ponašanjem protivi Duhu Riječi Božje i da se neda opomenuti premda su braća ponovno u ljubavi to učinili“. Očito je da je riječ o problemu koji je trajao već dulje vrijeme. Na istom sastanku donesena je slična odluka i o Bedekoviću: „Konferencija uzima do znanja da gosp. Bedeković iz Zagreba i Zelenka – Uljanik nisu naši članovi.“ Zanimljivo je da se nigdje ne navodi narav problema niti konkretni razlozi isključenja ijednoga od njih.¹⁰⁴ Također je zanimljivo da Zapisnik BCZ-a ne sadrži nikakve podatke ni o jednom slučaju. Međutim, odluka je bila iznimno značajna, možda zato što je riječ o pojedincima s dugogodišnjim baptističkim stažom, pa je obavijest Pokrajinske konferencije o isključenju Zrinščaka i Bedekovića objavljena u sljedećem broju *Glasa evanđelja*.¹⁰⁵

7. Mjesta okupljanja

Fritz Lotz u svom pismu bilježi¹⁰⁶ da su se zagrebački baptisti odmah nakon rata sastajali kod Zrinščaka u Nikolićevoj 9 koji je održavao službu Božju svake večeri i svake nedjelje. Kako je riječ o malom jednosobnom stanu, pitanje prikladnog prostora za okupljanje baptističke zajednice u Zagrebu namevalo se od najranijih dana. Tako je na sastanku Pokrajinske konferencije 1922. raspravljano o tom pitanju. Odlučeno je da Zrinščak, Vincetić i Baluban trebaju naći lokaciju za gradilište i izraditi proračun za projekt gradnje baptističke

---

Serbo-Croatian Conference in 1927, the mission endeavor in Slovenia was incorporated into the work of the Conference under the Zagreb congregation. Ivan Zrinščak and Vinko Vacek often tended the small fellowship in the Trbovlje area and later in Kranj and Maribor.” J. D. HOPPER, *n. dj.*, 133. Iz ovoga je razvidno da Hopper smješta zajedničko djelovanje Zrinščaka i Vaceka nakon 1927., što je nemoguće jer je Zrinščak 1926. bio isključen iz BCZ-a, a umro 1928.

¹⁰¹ Zapisnici su vođeni posebno za svaki sastanak i istipkani. Obuhvaćaju razdoblje od 1926. do 1960.

¹⁰² *Glas evanđelja* 1923., br. 6, 49.; 1925., br. 3, 36.; 1925., br. 11, 132.; 1925., br. 12, 143.; 1926., br. 1, 12.; 1926., br. 4, 48.; 1926., br. 6, 72.; 1926., br. 9, 108.; 1927., br. 4, 47.

¹⁰³ Bedeković je uplatio 25 kruna za pomoć stradalima od požara u Mačkovcu. *Glas evanđelja* 1925., br. 11, 132. Ranije te godine veliki požar u Mačkovcu uništio je gospodarske zgrade nekoć licini lokalnih baptista. S. BISTROVIĆ, *n. dj.*, 4.

¹⁰⁴ Zapisnik Srpsko-hrvatske pokrajinske konferencije od 13. svibnja 1926.

¹⁰⁵ *Glas evanđelja* 1926., br. 5, 59.

¹⁰⁶ Pismo Fritza Lotza Franji Klemu od 27. rujna 1959.

crkve u Zagrebu. G. Lotz će o tome obavijestiti Gilla koji će pokušati osigurati potrebna novčana sredstva.¹⁰⁷ Gill je u ožujku 1923. na sastanku s *mission komite* Baptističkog saveza u Novom Sadu. Gill je obećao novčanu pomoć za Zagreb,¹⁰⁸ ali se pitanje gradilišta i zgrade više ne pojavljuje u zapisnicima BCZ-a u ovom razdoblju te se može zaključiti da je potraga zbog nepoznatih razloga obustavljena.¹⁰⁹

Sastanci u stanu Zrinščakovih vjerojatno su prestali najkasnije ujesen 1922. u vrijeme kada je obitelj Vacek živjela kod Zrinščakovih pet tjedana te nakon Zrinščakova povlačenja iz djelatne službe. Čini se da se zajednica upravo zato tijekom 1923. neko vrijeme sastajala u Lotzovu stanu „u strmoj cesti”,¹¹⁰ a moguće i kod Balubanovih u Marovskoj [Masarykovo] 3 i kod Lesara u Tkalčićevoj ulici.¹¹¹

Sljedeće okupljalište zajednice bio je stan češke obitelji Lanc, koji su se u Zagreb doselili možda već 1920.¹¹² Izvjesno je pak da je postolar Lanc bio među ljudima koji su dočekali Vacekove kad su ovi pristigli iz Amerike u Zagreb ujesen 1922.¹¹³ Lanc se već početkom izlaženja *Glasa evanđelja* 1923. spominje kao pretplatnik iz Zagreba.¹¹⁴ Bogoslužja zagrebačkih baptista održavala su se u stanu Lancovih najkasnije od 1924. Osim Lotza kod Lancovih su tada dolazili i Baluban [sa ženom] i Bistrovic.¹¹⁵ Prilikom Gillova posjeta početkom prosinca 1924. održan je bogoštovni sastanak „kod br. Lanca”.¹¹⁶ Krajem 1925. Lanc je u sobi u svom stanu gdje se zajednica sastajala ponudio prostor za harmonium. Zajednica je za to odobrila 8.000 dinara te ovlasila Lotza da kupi harmonij,¹¹⁷ što je on i učinio. Godine 1926. zajednica se i dalje sastaje na istoj adresi. Slovački baptistički časopis *Rozsieváč* navodi točnu adresu (Prilaz 27) te raspored sastanaka i Lancovo ime kao „Jos”.¹¹⁸ Osim osiguravanja mjesta za sastanke zagrebačkih baptista, jedini poznati uvid u sudjelovanje obitelji Lanc u životu zajednice bilježi *Glas evanđelja*. Sredinom 1926. zagrebački su baptisti posjetili baptiste u Dugoj Resi, a među Zagrepčanima poimence se spominje troje, od kojih su dvoje brat i sestra Lanc.¹¹⁹ Iz ovoga razdoblja potječe i neda-

¹⁰⁷ Zapisnik BCZ-a od 14. lipnja 1922.

¹⁰⁸ *Glas evanđelja* 1923., br. 3, 24.-25.

¹⁰⁹ Gill je krajem svibnja 1924. ponovno bio u Zagrebu i sreo se sa zagrebačkim baptistima, propovijedao, ali nema spomena o razgovoru o crkvenoj zgradi. *Glas evanđelja* 1924., br. 1, 10.

¹¹⁰ Pismo Friedricha Lotza Franji Klemu od 27. rujna 1959.

¹¹¹ Ovaj neprovereni podatak o posljednja dva okupljališta potječe od Elizabete Gruić (kćeri Pavla Bistrovića koju su usvojili i odgojili Pavlov brat Ivan Bistrovic i njegova žena).

¹¹² Prema kazivanju I. Bistrovića zapisanom u tekstu predavanja o počecima baptističkoga rada u Hrvatskoj i Zagrebu koje je J. D. Hopper održao u Baptističkoj crkvi u Zagrebu oko 1976. g. Tekst duljine sedam stranica istipkan je na temelju snimki na kaseti (koja više ne postoji).

¹¹³ R. KNEŽEVIĆ, *Pregled povijesti baptizma*, 63.

¹¹⁴ *Glas evanđelja* 1923., br. 3, 34. i dalje; *Glas evanđelja* 1924., br. 2, 24.; *Glas evanđelja* 1925., 12, 143. Navodi se samo „J” kao prvo slovo imena.

¹¹⁵ Pismo Friedricha Lotza Franji Klemu od 27. rujna 1959.

¹¹⁶ *Glas evanđelja* 1925., br. 2, 8.

¹¹⁷ Zapisnik BCZ-a 8. studenoga 1925.

¹¹⁸ *Rozsieváč*, 130.

¹¹⁹ *Glas evanđelja* 1926., br. 6, 71.

tirana fotografija iz ostavštine Josipa i Janje Baluban.¹²⁰ Fotografija prikazuje muškarca i ženu, dvije djevojke, jednu od dvadesetak godina, a drugu petnaestak godina te dječaka od oko sedam godina. Fotografija navodi na zaključak da je riječ o obitelji s troje djece. Na poleđini je zapisano: „Obitelj Lancovi. Prilaz Zagreb”.¹²¹

Lancovi su se odselili iz Zagreba u Prag vjerojatno početkom 1927.¹²² U povijesti BCZ-a spominju se samo još jednom i to prilikom putovanja Balubanovih u Prag 17. kolovoza 1928.¹²³ U ostavštini Balubanovih nalazi se i crno-bijela fotografija koja prikazuje Lanca i njegovu ženu, starije nego na prvoj fotografiji, a na poleđini je zapisano „Josef i Sofie Lanc. U Pragu 1936.” Tako su tek odatle poznata imena bračnog para Lanc.

8. Bogoštovlja

O rasporedu i ustroju bogoštovnih sastanaka zagrebačkih baptista do 1925. može se samo nagađati, premda se s velikom sigurnošću može pretpostaviti da je bogoštovlje uključivalo čitanje Svetoga pisma i tumačenje, odnosno propovijed, zajedničku molitvu, pjevanje i svetkovanje Večere Gospodnje (euharistije). Na sastanku skupštine u siječnju 1925. odlučeno je da se kupe [posebne] *tace* i kalež za Večeru Gospodnju.¹²⁴ Na sljedećem sastanku skupštine krajem iste godine raspravljalo se o ponašanju prije početka bogoštovlja. Zajednica se složila da se prisutni trebaju vladati „tiho, ozbiljno i svečano”.¹²⁵ Slični se zahtjev ponavljao sljedećih desetljeća kadgod bi zajednica raspravljala o toj temi.

Zajednica je tek 1926. raspravljala o točnom vremenu održavanja bogoslužja i njihovu ustroju. Tako je odlučeno da će nedjeljno bogoslužje početi molitvenim satom (10:00 – 10:30) koje će naizmjenično voditi sva braća. Nakon toga slijedit će služba Božja (propovijed), (10:30 - 11:00) čiji će redosljed biti: pjesma, čitanje riječi Božje, molitva, pjesma, propovijed (tumačenje riječi), molitva, završetak s pjesmom. Nedjeljna škola održavat će se poslijepodne (16:00 – 17:00), a zatim pjevanje (17:00 – 18:00). Četvrtkom na večer (20:00 – 21:00) državat će se pjevanje s molitvenim sastankom.¹²⁶

Na idućem sastanku zajednice iste godine raspravljalo se koliko puta voditelj molitvenog sastanka treba dati prilike zajednici za javnu molitvu. Odlu-

¹²⁰ Cijelu ostavštinu bračnog para Baluban pregledali, sredili i skenirali David i Miroslav Dobutović u Andrijaševcima te je 2001. prosljedili Rubenu Kneževiću koji ju je ustupio na korištenje autoru.

¹²¹ Postoji još jedna fotografija bračnog para Lanc otprilike iz istog razdoblja, bez ikakve bilješke. Fotografiju je autor dobio od Elizabete Bistrović u lipnju 2006.

¹²² *Glas evanđelja* 1927., br. 4, 47. bilježi pretplatu: “J. Lanc Prag”.

¹²³ J. i. J. BALUBAN, *n. dj.*

¹²⁴ Zapisnik BCZ-a od 20. siječnja 1925.

¹²⁵ Zapisnik BCZ-a od 8. studenoga 1925.

¹²⁶ Zapisnik BCZ-a od 24. svibnja 1926.

čeno je da svaki voditelj sam odredi „hoće li zajednici dati prilike za molitvu jednim ili dvama podizanjima”.¹²⁷

Krajem 1926. raspored bogoštovnih sastanaka i dalje je nepromijenjen, osim što je početak nedjeljne škole pomaknut jedan sat ranije, to jest na 15:00.¹²⁸ Do prve značajne promjene ustroja bogoslužja dolazi 1927. Tada je odlučeno da će se nedjeljna škola održavati nedjeljom ujutro nakon molitvenog sata, a bogoslužje, produljeno s pola sata na jedan sat, nedjeljom na večer. Ostali sastanci slijede raniji raspored. Također je odlučeno da će nedeljnu školu držati M. Lovrec i I. Bistrović naizmjenice svaki po tri mjeseca.¹²⁹

Iz prethodnoga je razvidno da se u ovom razdoblju naziv nedjeljna škola odnosio na katehezu odraslih, odnosno ono što se kasnije u BCZ-u nazivalo nedjeljnim poukama. Vjerojatno je upravo Vacek zaslužan za razvoj ovoga koncepta nedjeljne škole koji je prenio iz SAD-a (Sunday School). Poseban rad s djecom u ovom razdoblju još nije otpočeo, a i poseban rad s mladeži počeo je na razini Saveza tek 1928. Za razdoblje do kraja 1927. ne postoje podaci o obilježavanju Božića, Uskrsa, Majčinog dana ili drugih blagdana. Zajednica BCZ-a prvi je put, koliko se zna, organizirala skupni doček Nove godine krajem 1924.¹³⁰ Prvo podrobnije izvješće o dočeku Nove godine u Zagrebu napisao je I. Bistrović 1926.: „Skupismo se dakle u našu skupštinsku prostoriju, koja je podaleko od buke velegrada, tako da smo mogli u miru i tišini kao i naš Spasitelj našega Oca nebeskoga slaviti i u Njemu se radovati. Početkom našeg sastanka u Gospodu koji je bio oko 10 sati u večer, brat J. Baluban je pročitao Psalam 103, te krasno razlagajući riječi spomenutog Psalma, predočio nam je mnoga dobročinstva koja smo od Gospoda prošlu godinu primiti mogli. Prije 12 sati sklonismo se na naša koljena, te izljevajući naša srca pred Bogom na molitvama i zahvalnosti, prekoracismo iz stare u Novu Godinu. Nakon molitve čestitali smo sretnu godinu jedan drugome stisnuvši si srdačno desnice svoje i želeći da ostanemo u bratskoj ljubavi i zajednici našega Spasitelja po sve dane našega života.

U to su i sestre pripravile okrpju za naša tijela, gdje se osobito osjećasmo sretni i radosti, kad smo mogli svaki pojedini kazati što je Gospod snama učinio prošlu godinu. Mnogima su suze radosnice potekle po obrazima slušajući ta iskrena svjedočanstva za milost Oca našega nebeskoga.”¹³¹

¹²⁷ Zapisnik BCZ-a od 29. kolovoza 1926.

¹²⁸ *Rozsjevač*, 130.

¹²⁹ Zapisnik BCZ-a od 27. veljače 1927.

¹³⁰ Doček se ne spominje izravno, ali se može iščitati iz činjenice da je u siječnju 1925. u *Glasu evanđelja* objavljena pjesma „Silvestrovo” s napomenom „Preveo i govorio F. Lotz.”, *Glas evanđelja* 1925., br. 1, 4.

¹³¹ *Glas evanđelja* 1926., br. 1, 10.

9. Crkvena glazba

Zagrebački su baptisti još prije Prvoga svjetskog rata rabili pjesmarice za pjevanje duhovnih pjesama. Još 1896. bečki su baptisti članovima novoosnovanog BCZ-a poslali sto primjeraka pjesmarice duhovnih pjesma *Glaubensstimme*.¹³² Tu su pjesmaricu rabili i njemački baptisti u Jugoslaviji. Bedeković je 1907. nabavio kasnije izdanje iste pjesmarice tiskanu 1907.¹³³ Iste je godine Bedeković kupio i primjerak pjesmarice *Pjesme za Kraljevstvo Božje kao za pobudu i unapredjenje kršćanskog života iz 1907. zagrebačkoga evangeličkog vikara Johanna Zmaile*.¹³⁴ Zmaile je preveo i prepjevao njemačke evangeličke pjesme te su je redovito rabili hrvatski evangelići.¹³⁵ Iz vremena nakon Prvoga svjetskog rata sačuvana je pjesmarica duhovnih pjesma *Pjesme o vjeri, nadu i ljubavi* iz 1900.¹³⁶ koju je 1920. nabavio Baluban pa se može pretpostaviti da su rani baptisti pjevali i iz nje.

Logično je pretpostaviti da su zagrebački baptisti pjevali iz tih pjesmarica i poslije Prvoga svjetskog rata. Možda su se koristili i drugima koje su se rabile u to vrijeme u drugim baptističkim crkvama, ali za to nema dokaza.¹³⁷ Dodatni poticaj baptističkom crkvenim pjevanju u cijeloj Hrvatskoj bila je pjesmarica *Pjesnik vjere: Pjesme za uporabu u skupštini i domu* koju je 1925. za Savez baptista tiskao u Daruvaru Gustav Lotz.¹³⁸ Treba spomenuti da su u pjesmaricu uvrštene mnoge pjesme preuzete iz Zmailine pjesmarice i to bez promjena ili tek uz neznatne promjene.

Ne zna se jesu li do 1925. zagrebački baptisti pjevali a capella ili uz pratnju glazbala. Zna se da je 1925. kupljen harmonij.¹³⁹ U to je vrijeme u BCZ-u okupljen i mali zbor, a Fritz Lotz je učio note.¹⁴⁰ Učinak je bio vidljiv već sljedeće godine. Na Pokrajinskoj je konferenciji u Mošćenici u svibnju „baptistički pjevački zbor iz Zagreba nekoliko krasnih pjesama pjevao, čime je služba Božja

¹³² Dopis Hansa Graf-Stuhlhoffera autoru od 15. srpnja 2007. u kojem navodi taj podatak iz zapisnika BC-a Beč od 23. veljače 1896.

¹³³ *Glaubensstimme*, Kassel 1906. Pjesmarica sadrži rukom pisani zapis: „Stjepan Bedeković, Kupio 15 Kolovoza 1907”

¹³⁴ *Pjesme za kraljevstvo Božje kao za pobudu i unapredjenje kršćanskog života*. Izdao u vlastitoj nakladi Pastor J. Zmaile zagrebački evangelički župni vikar. Tisak J. Kurzmana u Zagrebu, 1907. U tom primjerku Zmailine nalazi se otisak pečata Baptističke crkve Zagreb. Pečat je okrugao i uz obod je ispisan tekst: „I. HRV. PRAVOKRŠĆ. BOGOŠTOVNA OPĆINA U ZAGREBU.“ U sredini pečata otisnut je tekst „IHS (na poprečnoj crti slova H stoji križ) BAPTISTA UTEMELJENO 1891.” Ovaj je pečat jedinstveni dokaz o mogućem službenom početku BCZ-a 1891.

¹³⁵ Vidi R. KNEŽEVIĆ, *Pregled povijesti baptizma*, bilj. 62.

¹³⁶ Zagreb: Tisak Marićeva litografskog zavoda, 1900. U pjesmarici je rukom pisani zapis: “Baluban Joseph. Beoscin 2 Maj 1920.” Na naslovnici pjesmarice također se nalazi otisak pečata Eugena Danijela Dobutovića kojemu je Baluban kasnije vjerojatno poklonio pjesmaricu.

¹³⁷ Podrobnije u članku o pjesmaricama koje su se rabile u baptističkim crkvama, a koji priprema Ruben Knežević.

¹³⁸ Obavijest o izdavanju pjesmarice objavljena je u *Glasu evanđelja* 1925., br. 7, 83.

¹³⁹ Ne zna se zašto ga F. Lotz naziva „kobnim”.

¹⁴⁰ Pismo Friedricha Lotza Franji Klemu od 27. rujna 1959.

ukrašena bila, i veliki utisak na sve prisutne učinila”.¹⁴¹ Na krštenju obavljenom na Savi u svibnju 1926. zbor je pjevao četveroglasno,¹⁴² a za svečano je otvorenje BC-a Mačkovec potkraj 1926. uvijekbao i otpjevao psalam 91.¹⁴³

10. Vjenčanja

Od kraja 1922. do kraja 1927. u Zagrebu je obavljeno nekoliko vjenčanja baptističkim obredom, a sva je obavio Vinko Vacek. Prvo su se 4. prosinca 1923. vjenčali Josip Baluban i Janja Dobutović u stanu J. Balubana. To je bilo prvo vjenčanje po baptističkom obredu u Zagrebu.¹⁴⁴ Na fotografiji s vjenčanja vidi se devetero ljudi: uz mladence još I. Bistrović, T. Vincetić, V. Vacek, M. Vacek, A. Novak i dvije neidentificirane žene. Sljedeće godine, 28. rujna 1924., vjenčali su se Marija (Mara) Tkalčić iz Štrigove i Pavao Lesar iz Mačkovca. Na fotografiji s vjenčanja vidi se petnaestero ljudi: uz mladence još bračni parovi Lanc, Baluban, Vacek, Bistrović te Marko Lovrec i Aleksa Novak i troje koji nisu identificirani.

„Vjenčanje je svršio br. V. Vacek poslije podne u 3 sata, gdje smo od njega prije i poslije vjenčanja, uživali kroz sv. Pismo mnoge nauke i radosti.

Gospod da blagoslovi milog brata i sestru, i da im dade sile i trpljenja, da mogu sa radošću zajednički križ nositi, jedan drugom tako pomagati, da još i druga mlada braća i sestre, videći njihov pravo kršćanski život, mogu se odlučiti i tom stazom bračnog života poći.”¹⁴⁵

Još dva vjenčanja održana su dvije godine kasnije. Prvo su se 4. studenoga 1926. vjenčali¹⁴⁶ Ivan Bistrović (1897. – 28. listopada 1981.)¹⁴⁷ i Marija Moravec¹⁴⁸ (2. prosinca 1886.,¹⁴⁹ Češka – ?, Zagreb), a nedugo zatim, 8. prosinca 1926., vjenčali su se Marko Lovrec i Marija (Micika) Petrak (1901./1902. - ?). Marija je najkasnije od početka 1926. živjela u Zagrebu,¹⁵⁰ a krstio ju je Vacek 30. svibnja 1926. u Zagrebu.¹⁵¹ Na fotografiji s njihova vjenčanja vidi se četrdesetčetvero ljudi: uz mladence se od zagrebačkih baptista prepoznaju bračni parovi Baluban, Vacek, Lotz, Bistrović te Emil Lovrec. M. Lotz, koji

¹⁴¹ *Glas evanđelja* 1926., br. 5, 59.

¹⁴² *Glas evanđelja* 1926., br. 6, 69.-70.

¹⁴³ *Glas evanđelja* 1926., br. 12, 142.

¹⁴⁴ *Glas evanđelja* 1924., br. 7, 60.

¹⁴⁵ *Glas evanđelja* 1924., br. 4, 46.-47.

¹⁴⁶ *Glas evanđelja* 1926., br. 10, 120. Fotografiju mladenaca autor je dobio na uvid od Elizabete Grujić 2006.

¹⁴⁷ Osmrtnica.

¹⁴⁸ M[arija] Moravec pojavljuje se prvi put u vezi sa zagrebačkim baptistima kao pretplatnica *Glasa evanđelja*, 1926., br. 2, 23.

¹⁴⁹ “Članovi (1942.)”, br. 4.

¹⁵⁰ Pojavljuje se kao pretplatnica *Glasa evanđelja*, kao M[icika] Petra[k] iz Zagreba 1926. *Glas evanđelja* 1926., br. 2, 23.; M. Petrak iz Zagreba *Glas evanđelja* 1926., br. 7, 83.

¹⁵¹ *Agenda*, krštenja po datumu, br. 9.

je mladencima sročio i izrecitirao prigodnu pjesmu,¹⁵² napisao je i izvještaj o vjenčanju za *Glas evanđelja*.

„Poslije podne u 4 sata brzo se je napunila skupštinska soba. Nekoja braća i sestre su pridošli iz drugih krajeva da se raduju sa onima koji su radosni. I prijatelja je došlo nekoliko i iz Duge Rese, što je znak, da traže spasenje u Gospodu i zajednicu sa djecom Božjom. Nakon propovijedi iz I Moj 24- i vjenčanja, imali smo večeru Gospodnju gdje smo se mogli sjećati muka našega Spasitelja.

U večer nakon zajedničke večere sproveli smo još nekoliko sati slaveći Gospoda u pjesmama, deklamacijama i svjedočanstvu, te se razidjismo već kasno u noći puni radosti i zahvalnosti k Bogu na njegovoj milosti.“¹⁵³

11. Krštenja

Baptisti su od svojih povijesnih početaka posebnu važnost pridavali krštenju kao obredu koji se temelji na ranijem osobnom obraćenju i pojedinčevu svjesnom prihvaćanju Božje ponude spasenja. Krštenje oslikava umiranje grijeha i uskrснуće na novi život. Gradeći na sveobuhvatnosti ove promjene te nedvosmislenom svjedočanstvu novozavjetne prakse, baptisti su usvojili praksu krštenja podronjavanjem. Osim javnog svjedočanstva o osobnoj duhovnoj preobrazbi, krštenje je za baptiste i dio obreda ucjepljenja u opću zajednicu vjernika koje se postvaruje učlanjenjem u mjesnu baptističku zajednicu. Tako zvano primanje u zajednicu obično se održavalo na posebnom sastanku BCZ u tjednu neposredno prije krštenja u nedjelju.¹⁵⁴ Nakon krštenja krštenici su pristupali Večeri Gospodnjoj u kojoj su smjeli sudjelovati samo oni koji su osobno prihvatili Evanđelje i to potvrdili krštenjem.

Prvo baptističko krštenje u Zagrebu nakon onoga koje je obavio Zrinščak 1922. bilo je najvjerojatnije tek 1926. Na Pokrajinskoj konferenciji održanoj u Mošćenici 1926. Baluban izvješćuje da u Zagrebu imaju troje ili četvero ljudi spremnih za krštenje.¹⁵⁵ To je krštenje i obavljeno kasnije te godine,¹⁵⁶ točnije 30. svibnja 1926., a obavio ga je Vacek. Svečanost je počela jutarnjim bogoštovljem u devet sati.

„Poslije 10 sati krenuli smo svi k starom kupalištu na Savi, gdje smo mogli među mnogim slušateljima pjevati divne pjesme u 4 glasa, i gdje nam je naš brat Vacek tumačio o potrebi krštenja po nauci Svetoga Pisma...

¹⁵² *Glas evanđelja* 1927., br. 2, 18.-19.

¹⁵³ *Glas evanđelja* 1926., br. 12, 143.-144.

¹⁵⁴ Pri primanju u zajednicu kandidati za krštenje morali su odgovarati na pitanja članova odbora ili kojeg člana zajednice. Prvi pisani zapisi o primanju u BCZ potječu iz razdoblja tri godine kasnije, ali nema razloga sumnjati da je praksa primanja postojala već 1926., pa i ranije. Treba primijetiti da *Ledger* sadrži odjeljak 14. „O krštenju i večeri Gospodnjoj” te da *Agenda* sadrži obrazac pitanja koja se postavljaju kandidatima pri primanju. Više o primanju u mjesnu baptističku zajednicu bit će riječi u kasnijem planiranom članku.

¹⁵⁵ Zapisnik Pokrajinske srpsko-hrvatske konferencije od 13. svibnja 1926.

¹⁵⁶ R. KNEŽEVIĆ, *Pregled povijesti baptizma*, 69.

Zanimljivo je bilo gledati slušaoce kojima su takvi događaji nepoznati bili, i kojima smo razdijelili mnogo traktata, te ih opominjali da si nabave Sveto Pismo u kojem će jedino naći put k spasenju. Neke je to diralo u srca, priznajući da je to dobro i pravedno...

Poslije podne opet smo se skupili u 3 sata, i nakon što nam je brat Vacek tumačio blagoslovene riječi, Rim 8:1-27, primili smo večeru Gospodnju, sjećajući se žrtve Isusove na Golgoti, te Njegove krvi koja nas čisti od svakoga zla i grijeha.¹⁵⁷

Premda Lotzov izvještaj spominje da je bilo kršteno četvero ljudi, prema Vacekovo evidenciji¹⁵⁸ kršteno je samo troje: Marija Moravec, Marija Petrak i Pavao Bistровić (6. siječnja 1901., Mačkovec – 1979.). Vacek u svom popisu krštenja *Agenda* pod brojem 7 bilježi da je toga dana u Zagrebu krstio Pavu Bistровića starog 26 godina. Međutim, prema popisu članova BCZ-a iz 1930.¹⁵⁹ P. Bistровić kršten je u Zagrebu 14. svibnja 1926. Ovaj je popis svojom rukom napisao upravo P. Bistровić, što unatoč razlici od dva tjedna u odnosu na Vacekov popis (*Agenda*) daje dodatnu vjerodostojnost datiranju krštenja P. Bistровića u proljeće 1926. premda točan datum ostaje neizvjestan.

Spomenuti Pavao Bistровić iz Mačkovca, kršten 1926., bratić je ranije spomenutoga Pavla Bistровića iz Mačkovca krštenoga 1922. i brat Ivana Bistровića Zagrebečkog. Ako datiranje krštenja ovoga P. Bistровića 1926. ukazuje i na njegovo mjesto boravka, onda je P. Bistровić najkasnije u proljeće 1926. već boravio u Zagrebu. Izvješća o pretplatama za *Glas evanđelja* i o dobrovoljnim priložima u ovom slučaju ne pomažu jer ne sadrže podatak o mjestu boravišta. Međutim, P. Bistровić nalazi se na fotografiji članova BCZ-a iz 1928. U Zapisniku BCZ-a izrijekom se prvi puta spominje tek sredinom 1929. kada preuzima dužnost tajnika BCZ-a.¹⁶⁰ Što se tiče njegove žene Tereze Maček (istoga imena kao i žena drugoga Pavla Bistровića!),¹⁶¹ ona je tek četiri godine kasnije zatražila primanje u BCZ i krštenje.¹⁶² U svjetlu svih činjenica može se ipak zaključiti da su se P. i T. Bistровić doselili u Zagreb najkasnije u proljeće 1926. te da je Pavao kršten u Zagrebu 1926. a Terezija 1930.

Sljedeće krštenje značajno za BCZ obavljeno je godinu dana kasnije. Kad je 3. srpnja 1927. organizirano krštenje u Trbovlju, među krštenicima je bila i

¹⁵⁷ Izvještaj Mirka Lotza objavljen je u *Glasi evanđelja* 1926., br. 6, 69.-70.

¹⁵⁸ Vacek je vodio detaljnu i točnu evidenciju krštenja koja je obavio. U *Ledger* je upisao krštenja koja su obavili propovjednici iz Mađarske i Austrije, krštenja koja je sam obavio u SAD-u prije dolaska u Hrvatsku 1922., krštenja koja je obavio Zrinščak 1921. - 1922., te krštenja koja je sam obavio u Hrvatskoj 8. veljače 1923. – 30. rujna 1923. Drugi sačuvani popis Vacekovih krštenja nalazi se u bilježnici naslovljenoj *Agenda* koja počinje s 1. svibnjem 1925. Vjerojatno je da je postojao još jedan popis koji je obuhvaćao razdoblje između, ali on nije sačuvan.

¹⁵⁹ Ovaj se popis nalazi u Zapisniku BCZ-a.

¹⁶⁰ Zapisnik BCZ-a od 29. svibnja 1929.

¹⁶¹ Podrobno rodoslovlje porodice Bistровić, iz kojega su razvidni odnosi spomenutih Bistровića, izradio je Stjepan P. Bistровić te ga uz popratno pismo poslao Rubenu Kneževiću 29./30. lipnja 1998.

¹⁶² Zapisnik BCZ-a 30. listopada 1930. Jedno od pitanja koje joj je bilo upućeno bilo je li je na krštenje nagovorio muž, što je ona porekla.

jedna ženska osoba iz Zagreba.¹⁶³ Radi se o Slovenki Olgi Černelc (Černelić) (1905./1906. - ?) iz Sv. Petra-Janje Gore koja je u to vrijeme boravila u Zagrebu.¹⁶⁴

12. Crkvena stega

Zagrebački baptisti su, kao uostalom i ostali baptisti s područja Kraljevine SHS, opstojali u sredini u kojoj su bili vjerska manjina i kojoj državno zakonodavstvo nije bilo posebno naklonjeno. Upravo zbog toga su veliku pažnju pridavali podržavanju unutarne čvrstoće i određivanju društvenih granica prema društvu izvan njihova kruga. Jedan od zornih pokazatelja ovih napora je crkvena stega.

Tijelo mjerodavno za izricanje stegovnih mjera bila je skupština na kojoj se raspravljalo i o drugim pitanjima važnim za učinkovito djelovanje zajednice. Upravo je zbog toga bilo važno odrediti tko smije, a tko ne smije biti na skupštini i sudjelovati u donošenju važnih odluka. Nakon rasprave o pitanju smiju li osobe koje nisu članovi crkve biti na sastanku skupštine ili odbora, skupština BCZ-a zaključila je 1925. da ovi „ni u kom slučaju” ne smiju biti prisutni.¹⁶⁵ Tu je odluku godinu dana kasnije potvrdio i Vacek,¹⁶⁶ te je ta odluka vrijedila još desetljećima.

Stegovne mjere bile su opomena i isključenje.¹⁶⁷ Tako je I. Bistroviću izrečena opomena i poticaj „da se više trudi u razmatranju i tumačenju Biblije”.¹⁶⁸ I. Bistrović i R. Lovrec kasnije su dobili i opomenu na veću revnost u davanju za djelo Božje. Obojica su priznali da uviđaju svoju krivnju i obećali nadoknaditi zaostalo.¹⁶⁹ I neuredan život bio je razlog rasprave o stegovnom postupku. Premda se ne znaju točne okolnosti, Zapisnik bilježi: „Zbog nekorektnog življenja nekoliko sestara iz Međumurja predlaže se opominjanje eventualno isključak iz zajednice.”¹⁷⁰ Ipak, jedine osobe za koje se zna da su bile isključene iz BCZ-a u ovom razdoblju bili su Zrinščak i Bedeković. Čini se da je odluke prvo donijela BCZ te da ju je potvrdila Pokrajinska konferencija te dala

¹⁶³ U izvješću Martina Hlastana ne navodi se ime te osobe. *Glas evanđelja* 1927., br. 8, 93.

¹⁶⁴ Vacek u bilježnici *Agenda* bilježi podatke svih devetero krštenika među kojima je i Černelc, ali navodi mjesto rođenja premda ne i boravište. Taj se podatak može iščitati iz Popisa članova BCZ-a 1930. koji pod brojem 11 navodi ime Olge Černelc (uz činjenicu da se nijednog od osmero drugih krštenika ne može povezati sa Zagrebom). Černelc se očito nekoliko godina prije toga doselila u Zagreb. Popis iz 1930. točno navodi datum njezina krštenja, ali ga pogrešno locira u Zagreb.

¹⁶⁵ Zapisnik BCZ-a od 8. studenoga 1925.

¹⁶⁶ Zapisnik BCZ-a od 25. siječnja 1927.

¹⁶⁷ *Ledger* sadrži relevantni odjeljak “3. Savez. Crkvena kazna” koji se поблиže bavi crkvenom stegom.

¹⁶⁸ Zapisnik BCZ-a od 29. kolovoza 1926.

¹⁶⁹ Zapisnik BCZ-a od 27. veljače 1927.

¹⁷⁰ Zapisnik BCZ-a od 2. lipnja 1927.

objaviti tu vijest u *Glasi evanđelja*.¹⁷¹ Treba uočiti da se u tekstu obavijesti za Bedekovića i Zrinščaka rabi naziv „prijatelj”, a Bedekovića isto i „gospodin“. Ovi su izrazi označavali osobu koja nije član zajednice i nisu se rabili za članove zajednice koji su se nazivali „braćom” i „sestrama”. Zato se i Djurašević naziva „gospođom”, a ne „sestrom”.¹⁷²

13. Ustroj skupštine i uloga crkvenih činovnika

Skupština BCZ-a do 1925. nije postojala, odnosno postojala je samo Pokrajinska konferencija u kojoj su bili predstavnici nekoliko konstitutivnih crkava od kojih je BCZ imala vodeću ulogu. Prva samostalna skupština BCZ-a za koju postoji zapisnik održana je 20. siječnja 1925. od kada postoji posebno od sastanaka pokrajinske konferencije. Ta je skupština značajna za povijest BCZ-a jer su na njoj izabrani prvi crkveni „činovnici”. Tijekom sljedećeg razdoblja od gotovo tri godine (1925. – 1927.) dužnost predsjednika skupštine vršio je Baluban, a zapisničara Lotz. Nakon revizije dotada neuredno vođene blagajničke knjige, koju su izvršili M. Lovrec i Lotz, za blagajnika je izabran I. Bistrovic, a za blagajničkog pomoćnika M. Lovrec. Kad je 1927. I. Bistrovic izabaran i za pokrajinskog blagajnika, nakon rasprave je odlučeno da će I. Bistrovic nadalje voditi obje blagajne, ali uz pomoćnog blagajnika E. Lovreca, također za obje blagajne.¹⁷³ Baluban i Lotz izabrani su za revizore blagajne 1927.¹⁷⁴ Za vođenje službe Božje tijekom cijelog tog razdoblja (1925. – 1927.) bio je zadužen Baluban, a učitelj nedjeljne škole bio je I. Bistrovic kojemu je 25. siječnja 1927. pridodan M. Lovrec. Tijekom cijelog razdoblja R. Lovrec je bio zadužen za dijeljenje traktata, a voditelj kršćanske literature sve do 25. siječnja 1927. bio je Lesar kad ga je zamijenio M. Lovrec.

U Zapisnik BCZ-a od 20. siječnja 1925. ušao je i opis osnovnih dužnosti crkvenih činovnika i to: predsjednika, tajnika, blagajnika, blagajničkoga pomoćnika, voditelja službe Božje i dijakona.¹⁷⁵ Opisi su razmjerno kratki, ne dulji od dvije proširene rečenice te su doslovce navedeni. Ovi su opisi dužnosti bili mjerodavni za BCZ, ali usporedbe radi svakako vrijedi spomenuti da je u ovo vrijeme postojao još jedan sličan popis dužnosti crkvenih činovnika.

Taj se tekst nalazi u Vacekovoju bilježnici *Ledger* prije evidencije o krštenjima, a naslovljen je: „Priznanje vjere. Zajednički zavjet i crkveno uredjenje (ili pravila) u vjeri krštenih kršćana (obično zvanih baptista). Česki priredjeno i izdano u Kapeli na Throop ul. blizu 6te ul. u Chicagi. Ill. Tisk. V. Keclik, 566 Center Avenue Chicago Ill. Na Hrvatski prevedeno u Detroit Mich. Jan. 10. 1922.V. W.” Tekst je napisan Vacekovim rukopisom, dugačak je četrnaest

¹⁷¹ Zajedno sa Zrinščakom isključeni su Zelinka i Josip Nađ. Nađu je već ranije bila izrečena opomena „za neuredni život i krive nauke. 6 mjeseci ne smije medju braću”. *Agenda*, 3. veljače 1926.

¹⁷² *Glasi evanđelja* 1926., br. 6, 71.

¹⁷³ Zapisnik BCZ-a od 2. lipnja 1927.

¹⁷⁴ Zapisnik BCZ-a od 25. siječnja 1927.

¹⁷⁵ Zapisnik BCZ-a od 25. siječnja 1925.

stranica, a utjecaj češkog izvornika je iznimno snažan i uočljiv. Osim teksta Crkvenog ugovora, teoloških tema¹⁷⁶ i tema koji se tiču crkvenog ustroja,¹⁷⁷ dokument uključuje i opise dužnosti „diakona” i drugih crkvenih činovnika od kojih se spominju samo blagajnik i tajnik. Spominje se doduše i odbor koji treba uključivati propovjednika, „dijakona” i „drugih uredovnika”, ali bez opisa dužnosti. Usporedba odjeljaka koji se tiču dužnosti blagajnika i tajnika u *Ledgeru* i u Zapisniku BCZ-a ipak ne upućuje na tekstualnu ovisnost o prvome. Dužnosti predsjednika prema Zapisniku BCZ-a, a za koje ne postoji usporedni tekst u *Ledgeru*, već su navedene. Slijede opisi dužnosti tajnika, blagajnika, blagajničkog pomoćnika, voditelja službe Riječi te đakona iz Zapisnika BCZ-a s usporednim opisima dužnosti iz *Ledgera (kurzivom)* ako postoje.

„Tajnik: ima dužnost sve stvari na zborovima i sjednicama zaključene u knjigu točno upisati, člansku knjigu u redu držati i svu korepondenciju ticajuću se zajednice tačno i svjesno obavljati.”¹⁷⁸

*Svake godine da je biran tajnik sa većinom glasova prisutnih članova. Njegova je dužnost da svaku stvar u zborovoj zajednici vjerno u knjigu uvede, crkvene spise čuvati mora, vjerno upis članova kao i sve pismene poslove ticajuće se crkve provadjati mora.*¹⁷⁹

„Blagajniku je dužnost nada sve blagajničku knjigu tačno i u redu voditi, zajednički novac čuvati, i samo u suglasu sa zajednicom novac izdavati. Prihod i razhod tačno u knjigu zvesti i na zahtjev zajednice knjigu u svako doba ispravnu za kontroliranje pokazati. Bez odobrenja zajednice u nikakvu svrhu nesmije novac izdati.”¹⁸⁰

*Blagajnik treba da bude svake godine sa većinom prisutnih glasova izabran. Dužnost njegova jest, sav novac primati, na njega paziti i po nalogu crkve izdavati, prihod i razhod vjerno zabilježiti i na zahtjev crkve točan račun predati, koji mora sa izabranim odborom pregledan biti.*¹⁸¹

„Dužnost blagajničkog pomoćnika jest blagajnika potpomagati, s njim novac prebrojiti, u knjigu ga zvesti te sa blagajnikom tačno knjigovodstvo uzdržati.”¹⁸²

„Voditelj službe Božje ima dužnost tačno u određeno vreme početi i završiti, riječ Božju sa svakom pokorom, ljubavlju i istinom propovjedat, braću i sestre ljubezno i pravedno opominjat i savjetovat.”¹⁸³

¹⁷⁶ Priznanje vjere. 1. O svetom pismu; 2. O pravom Bogu; 3. O padu čovjeka; 4. O oslobodjenju; 5. Za opravdanje; 6. Za dobrovoljnu ponudu oslobodjenja; 7. O milosti novog rođenja; 8. O pokajanju i vjeri; 9. O izboru; 10. O posvećenju; 11. O ustrajnosti svetih; 12. O zakonu i evandjenju; 13. O viditeljnoj crkvi Božjoj; 14. O krštenju i večeri Gospodnjoj; 15. O Gospodnjem danu; 16. O svjetskoj vladi (vlasti); O pravednim i bezbožnima; 18. O budućnosti.

¹⁷⁷ 1. Savez. Primanje novih članova; 2. Savez. Uredništvo i njegove dužnosti.

¹⁷⁸ Zapisnik BCZ-a od 20. siječnja 1925.

¹⁷⁹ *Ledger*, 13.

¹⁸⁰ Zapisnik BCZ-a od 20. siječnja 1925.

¹⁸¹ *Ledger*, 13.

¹⁸² Zapisnik BCZ od 20. siječnja 1925.

¹⁸³ Zapisnik BCZ od 20. siječnja 1925.

Prema Zapisniku BCZ-a vršitelji svih navedenih dužnosti skupno se nazivaju odbor. Čini se da se taj odbor ponekad sastajao i mimo skupštine, ali osim jedne ili dvije nejasne natuknice o tome ne postoje pisani tragovi, što je iznenađujuće. Još više začuđuje da ovaj odbor uključuje i đakona. Prvo, tekst dužnosti tako je sročan da se ne može zaključiti podrazumijeva li se jedan ili više vršitelja te dužnosti. Drugo, još je neobičnije da unatoč opisu đakonskih dužnosti u postojećim izvorima nema nijednog podatka koji bi ukazivao na postojanje i djelovanje đakona u BCZ-u u sljedećih dvadeset godina. Izbor đakona ili đakonā očito se nije vršio na godišnjim skupštinama, ili se vršio ali nijednom nije u ubilježen u Zapisniku, što se čini malo vjerojatno s obzirom na pomnost pri bilježenju izbora crkvenih činovnika. Nije vjerojatno ni tumačenje prema kojemu dužnosti đakona, koje su u Zapisniku navedene posljednje, opisuju očekivanja koja trebaju ispuniti svi činovnici. Naposljetku, odjeljak o dužnostima đakona spominje suradnju s propovjednikom, ali budući da BCZ do 1925. nije imala svog propovjednika, a neće ga imati još gotovo tri godine, ostaje pitanje o svrsi i ulozi odjeljka o dužnostima đakona, kao i o naravi cijeloga popisa dužnosti.

„Dužnost diakona je sa propovjednikom jednomisleno raditi kod večere Gospodnje posluživati nadalje sirotinju pohađati i u suglasu sa zajednicom ih potpomagati, bolesnike pohađati njih tješiti s njima se moliti.“¹⁸⁴

*Isto tako i dijakoni moraju biti biranami u najavo objavljanom zboru, sa većinom prisutnih glasova. Dijakonske dužnosti jesu: Bolestne pohađati, siromašnih se zauzimati crkvene milostinje razdjelivati, kao i kod večere Gospodnje i krštenja prisluživati a obično kod svih crkvenih dužnosti i propovjedničkih vjerno se zauzimati, i propovjednika vjerno u radu Božjem uvijek pomagati. Prvi djakon se izabira na dobu od tri goodine, drugi djakon na 2 godine dana.*¹⁸⁵

Ledger nadalje sadrži i sljedeće opise:

Dalje crkva treba imati nekoliko braća odbornih duvjernika, isti moraju biti pravilno na zborovoj sjednici predloženi i zakonito izabrani. Dužnost njihova jest, da na imanje crkveno paze kao i ostala pitanja koja se tiču državnih zakona na brigi imaju i sa blagajnikom vjerno knjigu da vode i u redu drže.

*Dalje mora biti postavljen pripravní odbor sastojeći se od propovjednika, djakona i drugih uredovnika, koji moraju svaku stvar prije zborove sjednice vjerno razsuditi, i u čistom i pravom redu pred crkvu donijeti.*¹⁸⁶

Sastanci Skupštine BCZ-a uglavnom su slijedili ustaljeni obrasci koji se prvi put opažaju 8. studenoga 1925. Redosljed se uz neznatne promjene održao sljedećih nekoliko desetljeća: molitva, tumačenje Riječi (propovijed), čitanje Zapisnika s prošle skupštine, biranje ili potvrda dotadašnjih činovnika, dnevni red, rasprava po točkama, razno, zaključna molitva dvije osobe, zaključna pje-

¹⁸⁴ Zapisnik BCZ od 20. siječnja 1925.

¹⁸⁵ Ledger, 13.

¹⁸⁶ Isti, 13.

sma. (Ovaj redosljed ugrubo slijedi obrazac iz Vacekova prijevoda u *Ledgeru*, ali je razrađeniji.) Na sastancima skupštine nisu smjeli biti nekršteni posjetitelji bogoštovlja u BCZ-u (vidi dolje), odnosno ljudi koji nisu bili članovi BCZ-a. Međutim, čini se da su to pravo imali baptisti iz drugih baptističkih crkava u Hrvatskoj koji su živjeli u Zagrebu bez obzira jesu li službeno prebacili članstvo u BCZ ili nisu. Isto tako, čini se da su mogli biti prisutni propovjednici drugih baptističkih crkava u Hrvatskoj, poput Vaceka, Jekića i Novaka,¹⁸⁷ koji su se uključivali u rasprave, davali savjete ili predlagali odluke.

14. Posjeti okolnim crkvama

O posjetama zagrebačkih baptista okolnim baptističkim zajednicama postoji nekoliko podataka. Jedan od onih koji su najviše posjećivali okolne baptističke zajednice bio je E. Lovrec. Primjerice, on je 1924. s Jovom Jekićem putovao po Sloveniji,¹⁸⁸ a iste je godine 1. i 2. studenog zajedno s J. Balubanom i Ankicom Lovrec posjetio BC Mošćenica.¹⁸⁹ Od mnogobrojnih posjeta BC-a Bačugi ostalo je jedno izvješće o krštenju 1925.¹⁹⁰

Tijekom 1926. skupina zagrebačkih baptista posjetila je BC Duga Resa. Među njima se poimence spominju „brat i sestra Lanc i gospodja Djurašević i s djecom iz Zagreba”.¹⁹¹ Kasnije iste godine zagrebački su baptisti otputovali na svečano otvorenje crkvene zgrade BC Mačkovec.¹⁹² Skupina članova BCZ-a¹⁹³ otputovala je u Trbovlje i Hrastnik 3. srpnja 1927. te bila na krštenju na kojem je Vacek uz osmero Slovenaca krstio i jednu žensku osobu iz Zagreba.¹⁹⁴ Vjerojatno je da broj posjeta zagrebačkih baptista, pojedinačno ili skupno, daleko premašuje ovih nekoliko posjeta koji su ostali zabilježeni.

O posjetama članova drugih baptističkih crkava BCZ-u nema podataka za ovo razdoblje. Osim Vaceka, koji je često dolazio u Zagreb, bar jednom je u posjet došao Jovo Jekić iz Like (24. listopada 1926.) koji je pritom propovijedao na bogoštovlju.¹⁹⁵

15. Crkvena blagajna i dobrotvorni prilozii

Na svim sastancima skupštine BCZ-a jedna je stavka bila revizija crkvene blagajne i blagajnički izvještaj, ali zapisnici ne navode njihove pojedinosti. Ipak

¹⁸⁷ Zapisnik BCZ-a od 8. studenoga 1925.

¹⁸⁸ *Glas evanđelja* 1924., br. 6, 70.-71.

¹⁸⁹ *Glas evanđelja* 1924., br. 5, 58.-59.

¹⁹⁰ *Glas evanđelja* 1925., br. 8, 94.

¹⁹¹ *Glas evanđelja* 1926., br. 6, 71.

¹⁹² *Glas evanđelja* 1926., br. 12, 142.

¹⁹³ Među njima su bili Josip i Janja Baluban, koji su se upravo bili vratili iz posjeta Lancovima u Pragu. Dokument „Iz davne naše prošlosti” koji su napisali Josip i Janja BALUBAN, nedatiran.

¹⁹⁴ Izvješće Martina Hlastana, *Glas evanđelja* 1927., br. 8, 93.

¹⁹⁵ *Glas evanđelja* 1926., br. 11, 130.

je jasno da je zajednica za normalno djelovanje ovisila o novčanim priložima članova o čemu se raspravljalo na skupštinskim sastancima. Stoga je članove redovito trebalo poticati na redovitije i usrdnije davanje.¹⁹⁶

Osim pokrivanja troškova povezanih s djelovanjem zajednice, zagrebački su kršćani gledali i šire. Tako je na sastanku skupštine odlučeno da svaki član treba odlučiti koji će iznos davati za misiju.¹⁹⁷ Nakon revizije i sređivanja blagajne početkom 1925., a za razliku od dotadašnjeg razdoblja kada nije zabilježen nijedan takav doprinos, u sljedeće tri godine BCZ je kao zajednica skupila nekoliko novčanih dobrovoljnih priloga u dobrotvorne svrhe. Tako je 1925. prikupljeno 365 dinara za siročad u Hrvatskoj,¹⁹⁸ 1926. poslana je jednokratna potpora od 600 dinara za *Glas evanđelja*,¹⁹⁹ BCZ je šest puta slao doprinose za Mirovni dom u Novom Sadu u ukupnom iznosu od 2.910 dinara²⁰⁰ te novčano poduprla rad BC Mačkovec 1927. donirajući 300 dinara.²⁰¹ Osim priloga BCZ-a, neki su članovi i pojedinačno davali priloge u dobrotvorne svrhe: za izgradnju BC Daruvar (Lotz ukupno 600 kruna),²⁰² BC Bačuga (E. Lovrec 100 kruna)²⁰³ i BC Mačkovec (P. Bistrović 350 kruna)²⁰⁴, za pomoć stradalima od požara u Mačkovcu (E. Lovrec 20 kruna,²⁰⁵ ses. Lovrec 10 kruna,²⁰⁶ P. Bistrović 20 kruna²⁰⁷).

16. Literatura i Glas evanđelja

Od početka 1925. E. Lovrec je kao jedan od trojice izabran za kolportera za područje „od Siska do Vinkovaca i dalje”. Na tu dužnost ih je vjerojatno izabrao pokrajinski misijski odbor. Dužnost im je bila da prodaju Biblije te raspačavaju traktate i *Glas evanđelja*.²⁰⁸ O njegovu kasnijem radu nema podataka ni u *Glasi evanđelja* ni u zapisnicima BCZ-a i Pokrajinske konferencije.

Što se tiče BCZ-a, od 1925. Lesar je bio voditelj kršćanske literature sve do 25. siječnja 1927. kad ga je zamijenio M. Lovrec. M. Lovrec je 1925. bio „zadužen za dijeljenje traktata”, ali nije sasvim jasno što je ta služba uključivala ako ne koordinaciju dijeljenja evangelizacijski usmjerenih traktata ljudima izvan BCZ-a. Traktati su se mogli naručiti preko Vaceka koji je u *Glasi evanđelja* objavljivao imena naručitelja. Iz BCZ-a među njima su u ovom razdoblju bili:

¹⁹⁶ Zapisnik BCZ-a od 29. kolovoza 1926.; Zapisnik BCZ-a od 27. veljače 1927.

¹⁹⁷ Zapisnik BCZ-a od 2. lipnja 1927.

¹⁹⁸ *Glas evanđelja* 1925., br. 1, 10.

¹⁹⁹ *Glas evanđelja* 1926., br. 11, 132.

²⁰⁰ *Glas evanđelja* 1925., br. 6, 72; 1926., br. 11, 132.; 1927., br. 6, 72.; 1927., br. 8, 95.; 1927., br. 8, 96.

²⁰¹ *Glas evanđelja* 1927., br. 12, 151.

²⁰² *Glas evanđelja* 1925., br. 6, 72.; 1925., br. 4, 48.; 1926., br. 11, 132.

²⁰³ *Glas evanđelja* 1925., br. 6, 72.

²⁰⁴ *Glas evanđelja* 1927., br. 12, 151.

²⁰⁵ *Glas evanđelja* 1925., br. 9, 107.

²⁰⁶ *Glas evanđelja* 1925., br. 12, 143.

²⁰⁷ *Glas evanđelja* 1925., br. 9, 108.

²⁰⁸ *Glas evanđelja* 1925., br. 1, 12.

Baluban (6 primjeraka 1926.),²⁰⁹ I. Bistrović (3 primjerka 1923. i 1 primjerak 1924.),²¹⁰ Lotz (5 primjeraka 1926.),²¹¹ M. Lovrec (1 primjerak 1924.)²¹² te BCZ (2 primjerka 1926.).²¹³ Nije sasvim jasno kako tumačiti ove podatke jer je teško povjerovati da su to svi traktati koje su zagrebački baptisti kupili i razdijelili tijekom nekoliko godina.²¹⁴ Primjerice, izvješća o krštenjima održanima u Zagrebu spominju da su zagrebački baptisti ovim prigodama dijelili traktate, stoga je očito da je dijeljenje traktata bio jedan od načina na koji su evangelizirali.

Zagrebački su baptisti još na jedan način dali svoj doprinos baptističkom pokretu u Hrvatskoj i Kraljevini SHS i to tako što bi napisali pokoji tekst za *Glas evanđelja*. Vacek je objavljivao izvješća o obraćenjima (Bistrović),²¹⁵ Vacekovim posjetama (Lotz),²¹⁶ krštenjima (Lotz,²¹⁷ Lovrec²¹⁸), vjenčanjima (Lotz),²¹⁹ dočeku Nove godine u Zagrebu (Bistrović)²²⁰ te o pokrajinskoj konferenciji u Zagrebu (Baluban).²²¹ Neki su zagrebački baptisti objavili prijevode s njemačkog (Lotz)²²² i ruskog (Baluban)²²³ i (možda) mađarskog (Janja Baluban)²²⁴, ali i izvorne tekstove pobudne naravi (Baluban,²²⁵ Bistrović,²²⁶ Lovrec²²⁷) i du-

²⁰⁹ *Glas evanđelja* 1924., br. 3, 36.; 1926., br. 2, 23.

²¹⁰ *Glas evanđelja* 1923., br. 3, 34.; 1924., br. 3, 36.

²¹¹ *Glas evanđelja* 1926., br. 9, 108.

²¹² *Glas evanđelja* 1924., br. 3, 36.

²¹³ *Glas evanđelja* 1926., br. 2, 23.

²¹⁴ Jednom prilikom Vacek čitateljima *Glasa evanđelja* nudi besplatne letke u svrhu evangeliziranja. *Glas evanđelja* 1926., br. 3, 36.

²¹⁵ *Glas evanđelja* 1926., br. 2, 22.

²¹⁶ „Izvještaj“, *Glas evanđelja* 1925., br. 2, 22.-23.

²¹⁷ *Glas evanđelja* 1926., br. 6, 69.-70.

²¹⁸ „Krštenje u Bačugi“, *Glas evanđelja* 1925., br. 8, 94.

²¹⁹ *Glas evanđelja* 1926., br. 12, 144.

²²⁰ *Glas evanđelja* 1926., br. 1, 10.

²²¹ *Glas evanđelja* 1927., br. 6, 68.-69. Vidi obavijest na str. 71.

²²² „Oh ljubavi nemam!“, *Glas evanđelja* 1924., br. 12, 114. (nije navedeno s kojeg jezika); „Prava samoocjena“, *Glas evanđelja* 1927., br. 10, 114.-115.

²²³ Prijevodi: „Put k viječnoj sreći“, *Glas evanđelja* 1924., br. 7, 55.-56. (ne piše s kojeg jezika); „Divna tajna Božja“, *Glas evanđelja* 1926., br. 4, 41.-42. (ne piše s kojeg jezika); „Posljednja povijest Isusa Krista“, *Glas evanđelja* 1927., br. 4, 37.-39.; „Sakriveno blago u kući“, *Glas evanđelja* 1927., br. 6, 64.-65.; „Pokajanje i ispovijed“, *Glas evanđelja* 1927., br. 7, 73.-75.; deklamaciju „Deset pitanja na uvaženje“, *Glas evanđelja* 1927., br. 11, 136.

²²⁴ Deklamacija „Stražite!“, *Glas evanđelja* 1927., br. 11, 130.

²²⁵ „Prošlo vrijeme“, *Glas evanđelja* 1926., br. 3, 32.-33.; „Istina će pobijediti“, *Glas evanđelja* 1926., br. 4, 42.-43.; „Da dodje Kraljevstvo Tvoje!“, *Glas evanđelja* 1926., br. 8, 88.-89.

²²⁶ „Tajna jedne mudre žene.“, *Glas evanđelja* 1927., br. 11, 131.-132.

²²⁷ „Čuvajte se, Pazite se i Klonite se.“, *Glas evanđelja* 1926., br. 11, 3.-5.; „Blaženstva iz Svetoga Pisma.“, *Glas evanđelja* 1927., br. 10, 115.-117.

hovnu poeziju (Lotz,²²⁸ neimenovana žena²²⁹). Na posljetku, neki su, pak, slali rješenja pitalica o biblijskim recima (M. Bistrović,²³⁰ Matečić²³¹).

Vacek je od početka izdavanja *Glasa evanđelja* u časopisu redovito objavljivao imena pretplatnika toga časopisa. Imena je prvo upisivao u bilježnicu koju je nosio sa sobom.²³² Od poznatih članova BCZ-a (više o njima drugdje u članku) pretplate za *Glas evanđelja* slali su: Baluban, Bedeković, I. Bistrović, P. Bistrović, Djurašević, Lanc, Lesar, Lotz, M. Lovrec, Marko i Emil Lovrec, obitelj Lovrec, R. Lovrec, Matešić, Moravec (kasnije Bistrović), Petrak (kasnije Lovrec), Pfeiffer, Žgela, Žiger.

O drugim pretplatnicima iz Zagreba, posebice ako su spomenuti samo jednom, ne zna se ništa i ne može se pretpostaviti da su bili povezani s BCZ-om. Međutim, treba ih spomenuti kao pripadnike širega kruga utjecaja zagrebačkih baptista ili možda samoga Vackea. Primjerice, J. Baluban je jednom uplatio pretplatu za *Glas evanđelja* za troje čitatelja: E. Boća, Banković i Bradić.²³³ U razdoblju 1923.-1926. zabilježeni su sljedeći zagrebački pretplatnici: J. Beretić,²³⁴ Bzik,²³⁵ K. Damask,²³⁶ M. Gjuričić,²³⁷ Gjurić,²³⁸ K. Herkof,²³⁹ J. Kopinić,²⁴⁰ Olfacius,²⁴¹ Irma Polak,²⁴² Dr. P. Radošević,²⁴³ Souček,²⁴⁴ A. Trgovac,²⁴⁵ A. Trtanj,²⁴⁶ J. Turk,²⁴⁷ V. Živković.²⁴⁸

²²⁸ „Silvestrovo“, *Glas evanđelja* 1925., br. 1, 4.; „Jesil narasto Ti?“, *Glas evanđelja* 1925., br. 2, 14.; „Najteža molitva: Budi volja tvoja“, *Glas evanđelja* 1925., br. 5, 49.; pjesmu koju je bio spjevao mladencima, *Glas evanđelja* 1927., br. 2, 18.-19.

²²⁹ Pjesma od petnaest strofa naslovljena je „Na dan ‘Uzašašća‘“ i popraćena je primjedbom: „Jednoć je došla u baptistički zbor u Zagrebu jedna stara gospodja i čuvši krasne pjesme o Bogu i propovjed Sv. Evanđelja, molila je braću, da joj dozvole jednu pjesmicu u čast Gospodu Isus iskazati, jer da ju nosi u srcu od maldosti svoje, a nija imala nigdje priliku da je iskaže. Braća su joj rado dozvolili, i ona je svih 15 kitica sa velikim ushićenjem i radošću [izrecitala].“, *Glas evanđelja* 1927., br. 5, 52.

²³⁰ *Glas evanđelja* 1927., br. 12, 150.

²³¹ *Glas evanđelja* 1927., br. 11, 136.; 1927., br. 12, 150.

²³² Sačuvana je jedna takva bilježnica, naslovljena „Zapisnik svakidasnjih prigoda i nezgoda, rada i napretka u radu Gospodnjem i u svakom pogledu. U Daruvaru 1926.“ (Agenda).

²³³ *Glas evanđelja* 1926., br. 1, 12.

²³⁴ *Glas evanđelja* 1926., br. 2, 23.

²³⁵ *Glas evanđelja* 1926., br. 2, 23.

²³⁶ *Glas evanđelja* 1923., br. 6, 49.

²³⁷ *Glas evanđelja* 1927., br. 4, 47.

²³⁸ *Glas evanđelja* 1927., br. 12, 151; možda je riječ o istoj osobi.

²³⁹ *Glas evanđelja* 1923., br. 6, 50.

²⁴⁰ *Glas evanđelja* 1926., br. 5, 59.

²⁴¹ *Glas evanđelja* 1927., br. 12, 150.

²⁴² *Glas evanđelja* 1925., br. 3, 36; riječ je o poznatoj hrvatskoj opernoj pjevačici.

²⁴³ *Glas evanđelja* 1923., br. 6, 49.

²⁴⁴ *Glas evanđelja* 1923., br. 3, 34.; 1925., br. 11, 132.

²⁴⁵ *Glas evanđelja* 1926., br. 2, 23.

²⁴⁶ *Glas evanđelja* 1927., br. 8, 95.; 1927., br. 11, 134.

²⁴⁷ *Glas evanđelja* 1927., br. 4, 47. Sljedeći put uplatio je pretplatu za *Glas evanđelja* tek 1931. Agenda, od 26. rujna 1931. bilježi uplatu „G. J. Turk Zgb. 20.“

²⁴⁸ *Glas evanđelja* 1926., br. 2, 23.

17. Pripadnici zajednice BCZ-a u širem smislu

Za razdoblje do 1927. ne postoje sustavni podaci o broju ljudi koji su pripadali krugu ljudi okupljenih oko BCZ-a. O veličini zajednice može se zaključiti ponajprije na temelju podataka iz popisa pretplatnika *Glasa evanđelja*, članaka u *Glasu evanđelja*, Zapisnika BCZ-a, Popisa BCZ-a iz 1942. te Vacekovih zapsnika *Ledger* i *Agenda*. Prvu skupinu u zajednici čine pojedinci za koje se zna da su bili članovi BCZ-a: Josip i Janja Baluban, Tomislav i Jozefina Vincetić, Pavao i Marija Lesar, Ivan i Marija Bistrović, Pavao i Tereza Bistrović, Marko i Marija Lovrec, Josef i Sofie Lanc, Friedrich i Vilma Lotz, Rudolf Lovrec, Emil Lovrec, Ivan (do isključenja) i Terezija Zrinščak, Marija Belković i majka braće Lovrec. Za Bedekovića se može pretpostaviti da je (do isključenja) bio smatran članom BCZ-a premda se nije uključivao u njezin rad. Za Karla Žigera i njegovu ženu nije sigurno jesu li bili članovi BCZ-a.

U drugoj su skupini članovi drugih baptističkih crkava u Hrvatskoj koji su povremeno boravili u Zagrebu kraće ili dulje vrijeme, najčešće zbog posla. Oni su se u pravilu smatrali članovima BCZ-a. Jedna od njih bila je vjerojatno Roza Pfajfer (Pfeiffer) (1903., Vinkovci, - ?), krštena 29. lipnja 1923. u Mačkovcu,²⁴⁹ koja je boravila u Zagrebu najkasnije od 1923., a možda i ranije.²⁵⁰

Treba uočiti određen broj Slovenki koje su se našle u krugu BCZ-a. Jedna je već spomenuta Olga Černelc. Druga je Jozefina (Zofka) Matečić (rođena Peterlin)²⁵¹ (19. ožujka 1896., Ojstro, Hrastnik²⁵² – 17. svibnja 1974., Zagreb²⁵³) koja je krštena u crkvi Adventista sedmoga dana²⁵⁴ u Zagrebu 1925.²⁵⁵ Matečić je nakon toga kratko vrijeme živjela u Dugoj Resi,²⁵⁶ ali se krajem 1927. vratila u Zagreb. Matečić se družila s drugom Slovenkom²⁵⁷ Katarinom Špeletić (Špe-

²⁴⁹ *Ledger*, Mačkovec nastavak, br. 9.

²⁵⁰ U popisu pretplatnika navodi se Zagreb kao mjesto boravišta. *Glas evanđelja* 1923., br. 6, 49.; 1924., br. 3, 36.; 1924., br. 4, 48.; 1925., br. 5, 60.; 1925., br. 11, 132.; 1926., br. 1, 12. (istovremeno se spominje R. Pfeiffer iz Vinkovaca); 1927., br. 6, 71. (M. Pfeiffer iz Daruvara).

²⁵¹ Jozefina je bila rođena Peterlin, a udala se za krojača Matečića koji je naknadno usvojio izvanbračnog sina Vilka rođenog oko 1929. Ove i ostale podatke o J. Matečić autor je dobio od svoga oca Vinka Peterlina koji je Jozefinin nećak. J. Matečić se nekoliko desetljeća kasnije udala za udovca Ivana Bistrovića.

²⁵² „Članovi (1942.)“, br. 23.

²⁵³ Osmrtnica.

²⁵⁴ Podatak Vinka Peterlina koji je njezin nećak. U evidenciji Adventističke crkve u Zagrebu nema podatka o njezinu krštenju.

²⁵⁵ „Članovi (1942.)“, br. 23, pogrešno navodi prezime kao „Matešić“.

²⁵⁶ Matečić je koncem 1927. u *Glas evanđelja* poslala točan odgovor o pronađenim biblijskim stihovima (retcima). Imena onih koji su dali točan odgovor su objavljena. U prvom od dva slučaja navodi se da je riječ o J. Matešić iz Duge Rese (*Glas evanđelja* 1927., br. 11, 136.). Mjesto boravka ne spominje se u drugom slučaju, ali je ime napisano ispravno (*Glas evanđelja* 1927., br. 12, 150.).

²⁵⁷ Podatak Nade Opačić. Zanimljivo je da su Matečić i Špeletić zavedene jedna do druge u „Članovi (1942.)“, br. 22. i br. 23. Matečić i Špeletić su krajem 1937. došli u sukob u čijem su rješavanju posredovale druge članice Udruženja sestara „Tabita“ BCZ-a. Vidi Zapisnik Udruženja sestara BCZ-a od 15. kolovoza 1937. Više o nastanku u radu ovoga društva vidi u: D. PETERLIN, „Tabita: Prvo baptističko udruženje sestara u Zagrebu (1937. – 1946.)“, *Kairos* 2007., br. 2

lečić, Šperletić) koja je isto bila krštena u crkvi Adventista sedmoga dana²⁵⁸ 1923.²⁵⁹ Obje su „na svjedočanstvo“ primljene kao članice BCZ-a u prosincu 1927.²⁶⁰ U istom zapisu Vacek bilježi da je zajedno s njima, dakle također vjerojatno „na svjedočanstvo“, primljena i Antonija (Tonka) Žgela (1894. - ?) koja je najkasnije od 1924. boravila u Zagrebu i svake godine uplaćivala pretplatu za *Glas evanđelja*.²⁶¹ Popis iz 1930. istina navodi da je Žgela krštena u Zagrebu još 1926.,²⁶² ali to u kontekstu zapisa kao i u slučaju Špeletić i Matečić može označavati ranije krštenje u crkvi Adventista sedmoga dana.

Treću skupinu ljudi okupljenih oko BCZ-a činili su pripadnici obitelji članova BCZ-a koji sami nisu članovi. O njima se uglavnom može samo nagađati, međutim dobar je primjer već spomenuta Katarina Djurašević (Durašević, Gjurašević, rođena Petrak), sestra Marije Petrak udane Lovrec. Iz naziva "prijateljica" razvidno je da nije bila krštena u BCZ-u,²⁶³ ali je redovito posjećivala bogoštovlja zajedno sa svojom djecom, odlazila s drugim članovima BCZ-a u posjete drugim baptističkim crkvama (Duga Resa) i plaćala pretplatu za *Glas evanđelja*.²⁶⁴

18. Pokrajinske i savezne konferencije

Druga pokrajinska konferencija održana je u Zagrebu 15. siječnja 1923. Predsjedao joj je Dulić, a raspravljalo se o raspodjeli novca iz misijske blagajne, literaturi te o plaćama misijskih radnika.²⁶⁵ Novak je izabran za Vacekova pomoćnika u misijskom radu.²⁶⁶

²⁵⁸ Podatak iz popisa članova BCZ-a u Zapisniku BCZ-a naslovljenog „Popis članova Zagrebačke crkve. Općine 1930. g.“ Popis nije datiran, ali se nalazi između zapisnika iz 12. siječnja 1930. i onoga iz 12. veljače 1930. Popis navodi samo prezime. Podatka o njezinu krštenju nema u evidenciji Adventističke crkve u Zagrebu.

²⁵⁹ „Članovi (1942.)“, br. 22. Ovaj popis navodi ime „Katarina“ i prezime „Špelečić“. Osoba imenom „Špeletić“ ponovno se spominje pod brojem 64 uz jedini podatak da je riječ o kućanici. Podaci o članovima od br. 1 do br. 40 (naslovnica i prve dvije stranice) pisani su jednim rukopisom a oni od br. 41 nadalje drugim. Iz toga se može zaključiti da se radi o istoj osobi koja je pogreškom upisana dvaput.

²⁶⁰ *Agenda* od 4. prosinca 1927. Vacek je pogrešno zapisao prezime Špeletić kao „Šperletić“, ali točno Matečić.

²⁶¹ *Glas evanđelja* 1924., br. 4, 48.; 1925., br. 3, 36.; 1926., br. 2, 23.; 1927., br. 2, 23. U prva dva slučaja uplatiteljica je „T. Žgela“, a u druga dva „A. Žgela“, ali je nedvojbeno riječ o alternaciji „Tonka/Antonija“ i o istoj osobi.

²⁶² „Popis 1930“ navodi datum 1. travnja 1926.

²⁶³ U postojećim izvorima nema podatka da je ikada bila krštena, a to je autoru usmeno potvrdio i Željko Lovrec, unuk njezina šogora Marka Lovreca.

²⁶⁴ *Glas evanđelja* 1924., br. 3, 36.; 1925., br. 11, 132.; 1926., br. 1, 12.; 1926., br. 6, 71.; 1927., br. 4, 47.

²⁶⁵ Zapisnik BCZ-a od 1. siječnja 1923.

²⁶⁶ A. NOVAK, *Utisci misijskog rada u Medjimurju*, 3.; također R. KNEŽEVIĆ, *Pregled povijesti baptizma*, 60. Toga podatka nema u Zapisniku BCZ-a s te konferencije kao ni podataka o planovima za održavanje tečaja za misijske radnike i učitelje nedjeljnih škola, ni o pokretanju baptističkog mjesečnika, a koje navodi Knežević.

U sljedećem razdoblju održana su dva pokrajinska sastanka, u Mačkovicu 17. lipnja 1923.²⁶⁷ i u Daruvaru 1925.²⁶⁸ Ti sastanci ipak nisu bili „prave“ pokrajinske konferencije²⁶⁹ jer se u izvješćima u *Glasi evanđelja* ne spominju radni sastanci niti u Zapisniku postoje zapisnici. Prva „službena“ pokrajinska konferencija za koju postoji zapisnik održana je u Mošćenici 13. svibnja 1926. Osim o pripremama za konferenciju Evropske baptističke federacije u Budimpešti 16. – 18. rujna 1926.,²⁷⁰ raspravljalo se i o sljedećoj Pokrajinskoj konferenciji te je odlučeno da će se održati u Zagrebu. Obavijest je objavljena u sljedećem broju *Glasi evanđelja* uz natuknicu da je [BC] „Zagreb jak sa stanovima“.²⁷¹ Konferencija je održana 26. svibnja 1927., ali pokrajinski Zapisnik ne navodi mjesto održavanja. Zna se samo da su delegati ručali „u jednoj saali u Ilici“,²⁷² a da je na večer održana evangelizacija „u dvorani zagrebačke pivare“,²⁷³ Najvažnija odluka bila je ona o administrativnoj podjeli područja koje konferencija obuhvaća na pet općina: Daruvar, Zagreb s okolicom i Slovenija, Mačkovec, Bačuga, Mošćenica. Svaka općina bira svoga predsjednika, tajnika i blagajnika.²⁷⁴

Zagrebački baptisti vršili su važne dužnosti u Pokrajinskoj konferenciji. Od sedmorice činovnika Pokrajinske konferencije izabranih 1922., trojica su bila iz Zagreba: Zrinščak (predsjednik), Baluban (tajnik) i Vincetić (pomoćni tajnik). Od petorice činovnika Pokrajinske konferencije izabranih 1923., dvojica su bila iz Zagreba: Baluban (blagajnik) i E. Lovrec (tajnik). Od devet činovnika Pokrajinske konferencije izabranih 1926. četvorica su bili iz Zagreba: Lotz (tajnik), I. Bistrovic (blagajnik), E. Lovrec (pripomoć blagajniku), Baluban (član odbora).²⁷⁵ Isti su potvrđeni na sljedećoj Pokrajinskoj konferenciji u Zagrebu 26. svibnja 1927.²⁷⁶

Zagrebački su se baptisti uključili i u djelovanje Saveza. Na skupštini BCZ-a u kolovozu 1926. Baluban je izabran za delegata na Saveznoj konferenciji u Bačkom Petrovcu u rujnu 1926., a odlučeno je također da će mu BCZ podmiriti putne troškove. Osim toga: „Nalaže mu se da izvjesti kako rad Gospodnji i ovdje napreduje, kako smo u Duhu i Ljubavi Božjoj svezani i njima i.t.d. ujedno se ga opominje da eventualne zahtjeve konferencije od naše zajednice riješi na dobrobit naše zajednice.“²⁷⁷ Nije poznato kakvih su se zahtjeva pribojavali zagrebački baptisti. U svakom slučaju Baluban je nakon povratka s konferen-

²⁶⁷ *Glas evanđelja* 1923., br 1, 8.

²⁶⁸ *Glas evanđelja* 1925., br. 6, 10.

²⁶⁹ Knežević spominje pokrajinske konferencije i „sastanke sličnog karaktera“. *Pregled*, 78.

²⁷⁰ Fotografija s konferencije u Budimpešti prikazuje sve sudionike; ispod nje je Vacekov zapis.

²⁷¹ *Glas evanđelja* 1927., br. 4, 47.

²⁷² Zapisnik hrv. pokrajinske konferencije održane u Zagrebu 26. svibnja 1927.

²⁷³ *Glas evanđelja* 1927., br. 6, 68.

²⁷⁴ Zapisnik hrv. pokrajinske konferencije održane u Zagrebu od 26. svibnja 1927.; *Glas evanđelja* 1927., br. 6, 71.; također R. KNEŽEVIĆ, *Pregled povijesti baptizma*, 78.

²⁷⁵ Zapisnik pokrajinske konferencije održane u Mošćenici od 13. svibnja 1926.

²⁷⁶ Zapisnik pokrajinske konferencije održane u Zagrebu od 26. svibnja 1927.

²⁷⁷ Zapisnik BCZ-a od 29. kolovoza 1926.

cije na sljedećoj skupštini BCZ-a podnio izvještaj iz Bačkog Petrovca.²⁷⁸ Do 1927. nijedna konferencija Saveza baptista u Kraljevini SHS nije održana u Zagrebu.²⁷⁹

19. Djelovanje Vinka Vaceka u Zagrebu

Vacek je od krajem 1923. do jeseni 1927. živio u Daruvaru, ali je posjećivao baptističke crkve po cijeloj Hrvatskoj i učvršćivao vjernike. Bio je predsjednik Pokrajinske srpsko-hrvatske konferencije i Saveza baptističkih crkava u Kraljevini SHS. Pokrenuo je tiskanje Glasa evanđelja, traktata, baptističke pjesmarice. Vacekovo djelovanje u Hrvatskoj i cijeloj Kraljevini SHS zaslužuje poseban studij koji prekoračuje okvire ovoga istraživanja. Stoga će se prikaz koji slijedi ograničiti na Vacekovo djelovanje značajno za povijest BCZ-a.

Već je spomenuto da je Vacek često dolazio u Zagreb propovijedati i dijeliti Večeru Gospodnju.

„I ako još slab, posjetio nas je br. Vacek u subotu 17. I. i boravio u našem krugu 3 dana, u kojima nas je kroz sv. Pismo jačao i krijepio u Gospodu, nama korisne opomene u nauke daokoje sun a osobito potrebne bile I dijelio s nama sve radosti koje Gospod na toj tužnoj zemlji propravio onima koji njega ljube.

U nedelju 18. I. poslije podne nakon blagoslovne propovjedi po Luci gl. 24. v. 36. koju su i više prijatelja i prijateljica slušali (koji podzadnje marljivo pohadjaju naše skupštine), primili smo večeru Gospodnju, ...“²⁸⁰

Sličan zapis potječe od Vaceka gotovo dvije godine kasnije: „Dne 24. X. posjetio sam braću i sestre u Zagrebu, gdje smo uz veliku radost i blagoslov od Gospoda službu Božju i zajedničku Večeru Gospodnju imali.“²⁸¹

Vacek je prema potrebi vjenčavao i krštavao, a redovito je evangelizirao. Uz to je rješavao probleme povezane s djelovanjem baptista u Hrvatskoj. Uvid u pojedinosti njegova djelovanja u Zagrebu pruža za kratko i ograničeno razdoblje dnevnik (Agenda) koji je Vacek vodio 1926. i u koji je upisivao putovanja, susrete, propovijedi, razmišljanja te druge događaje. Iz njega se saznaje da je jednoga dana početkom veljače stigao u Zagreb te otišao na „konak u Royal Hotel“. Sljedećega dana je „više poslova obavio, stanarinu [za BCZ] uredio“. Posjetio je i kraljevskoga banskog savjetnika radi matičnih baptističkih knjiga. Toga je dana posjetio još jednog „prijatelja“ kojemu je prodao Bibliju, a „u bolnici posjetio F. Turner“ (o toj osobi ne postoje drugi podaci). Na večer je na bogoštolju u BCZ-u propovijedao na temelju teksta iz Fil 3:20-21.²⁸² Sljedećega je dana na odlasku iz Zagreba na kolodvoru prodao još jednu Bibliju. Tije-

²⁷⁸ Zapisnik BCZ-a od 25. siječnja 1927.

²⁷⁹ R. KNEŽEVIĆ, *Pregled povijesti baptizma*, 76., navodi godine i mjesta njihova održavanja: Svilojevo 1924., Novi Sad 1924., Daruvar 1925., Bački Petrovac 1926., Svilojevo 1927.

²⁸⁰ F. LOTZ, „Izvještaj“, *Glas evanđelja* 1925., br. 2, 22.-23.

²⁸¹ „Izvještaj“, *Glas evanđelja* 1926., br. 11, 130.

²⁸² *Agenda* od 3. do 5. veljače 1926.

kom liječenja u bolnici bio je u gradu „radi otkaza [?] i stanarine [za BCZ]“.²⁸³ Dana 9. travnja ponovno je doputovao u Zagreb i poslijepodne svjedočio, a na večer je opet sudjelovao u baptističkom bogoslužju.²⁸⁴

Vacek je u Zagreb dolazio i zbog osobnih razloga. Od 20. do 26. veljače 1926. boravio je u Zagrebu gdje je nakon konzultacija kod doktora Zeca 20. veljače bio operiran i hospitaliziran. Bolnički dan je plaćao 75 dinara. U bolnici su ga posjećivala njegova djeca. Dana 21. veljače bio je na bogoštovlju u BCZ-u, nakon čega se vratio u bolnicu gdje je svjedočio. Tijekom toga boravka u Zagrebu posjetio je brata u vojarni.²⁸⁵

20. Odnos prema vlastima

Jedna od obveza koju je Vacek preuzeo dolaskom u Hrvatsku bila je praćenje odnosa vlasti prema baptistima i unapređenje odnosa baptista prema vlastima. U tu svrhu je u *Glasu evanđelja* objavljivao zakone i tumačenja zakona koji su se izravno odnosili na djelovanje baptista, među kojima su bili zakoni Kraljevine SHS o vjeri, pogotovo o prelasku na baptističku vjeru te o matici rođenih, vjenčanih i umrlih baptista.²⁸⁶

Jedan od Vacekovih značajnih poduhvata bio je otvaranje Matične knjige u Matičnom uredu Općine centar u Zagrebu. U Matičnu knjigu su upisivana djeca baptističkih roditelja s boravištem u Zagrebu. U njoj su se također vjerojatno bilježili prijelazi iz rimokatoličke vjere u baptističku uz imena svjedoka.²⁸⁷ Ova je Matična knjiga otvorena 1926. ili ranije. Naime, u bilješkama koje je 1926. svakog dana vodio, Vacek spominje da je 4. veljače u Zagrebu posjetio kraljevskoga banskog savjetnika „radi matičnih bapt. Knjiga“.²⁸⁸ Mjesec dana kasnije, 1. travnja, Vacek bilježi da treba nabaviti Matične knjige te da je u tu svrhu „određeno 400 araka“.²⁸⁹ Matična knjiga danas je pohranjena u Matičnom uredu Općine centar i navodno sadrži dvadesetak zapisa od kojih je posljednji upisan 1940., ali je bila nedostupna u svrhu ovog istraživanja²⁹⁰ te je njezin točan sadržaj uglavnom nepoznat. Moguće je da su takve baptističke

²⁸³ *Agenda* od 24. veljače 1926.

²⁸⁴ *Agenda* od 9. travnja 1926.

²⁸⁵ *Agenda* od 20. do 26. travnja 1926.

²⁸⁶ *Glas evanđelja* 1924., br. 84.-85.; 1924., br. 10, 96.; 1925., br. 6, 71.-72.; Vidi: Ruben KNEŽEVIĆ, „Stogodišnjica (1905.-2005.) zakonskoga priznanja baptističke vjeroispovijesti na hrvatskome prostoru“, *Glas Crkve* 2006., br. 26, 8.-9.

²⁸⁷ Autor posjeduje takav ispis za strica Velimira Peterlina.

²⁸⁸ *Agenda* od 4. veljače 1926.

²⁸⁹ *Agenda* od 1. travnja 1926.

²⁹⁰ Posljednji je upisan Velimir Peterlin. U Matičnoj knjizi upisni su i Branko Lovrec (rođen 1932.) i njegova sestra Mira Lovrec (rođena 1930.). Autor je zatražio uvid u Matičnu knjigu. Molba je odbijena uz obrazloženje da „člankom 44. Zakona o državnim maticama (*Narodne novine* broj 98/93) propisano je da će se pravo uvida u državne matice, u nazočnosti matičara, dopustiti osobi na koju se ti podaci odnose ili članovima uže obitelji ili usvojitelju odnosno skrbniku, a drugoj osobi samo kad ima za to na zakonu zasnovan pravni interes“. Dopis Krešimira Ladešića, pročelnika Gradskog ureda za opću upravu Zagreb, autoru od 4. veljače 2005.

matične knjige postojale i u Daruvaru,²⁹¹ Čakovcu²⁹² i drugim administrativnim centrima u kojima je bilo baptista.

Zaključak

U razdoblju od 1921. do kraja 1922. BCZ je vodio Ivan Zrinščak koji se nakon intenzivne crkvene službe bio povukao nakon Vacekova dolaska u Hrvatsku krajem 1922. Nakon jednogodišnjeg razdoblja BCZ je konsolidirao svoje djelovanje. Bogoslužja su se redovito održavala kao i skupštine zajednice. Crkvu je vodio Baluban koji je najčešće i propovijedao, a uz njega su propovijedali Vincetić i Bistrović. Vacek je povremeno posjećivao BCZ te propovijedao i obavljao obrede krštenja, vjenčanja i Večere Gospodnje. Bogoštvlja su se održavala u privatnim stanovima, najdulje kod obitelji Zrinščak i Lanc, a njihov je raspored i sadržaj točnije određen 1925. kao i uloga crkvenih činovnika te crkvena stega. U ovom se razdoblju počinju održavati zajednički dočeci Nove godine i proslave Božića i Uskrsa. Razvija se i crkvena glazba. Zagrebački baptisti su se uključili u djelovanje baptista u Hrvatskoj i Kraljevini SHS, podupirali okolne zajednice posjetima, a *Glas evanđelja* novčanim priložima i pismenim doprinosima. Treba zabilježiti i evangelizacijsko djelovanje osobnim kontaktima i raspačavanjem vjerske literature. Vacek je ostvario zakonsku mogućnost vođenja baptističke matične knjige u Zagrebu. Nema pokazatelja da su se zagrebački baptisti uključili u šire društvene događaje.

U razdoblju obuhvaćenim ovim proučavanjem BCZ je izgubilo nekoliko značajnih članova. Žiger najkasnije od 1923. nije imao nikakvu ulogu u novoosnovanom BCZ-u premda je boravio u Zagrebu, a nakon 1926. sasvim je nestao.²⁹³ Ni Bedeković se nije uključio u rad BCZ-a, a 1926. je i isključen iz zajednice zajedno sa Zrinščakom. Tomislav Vincetić odselio se u Daruvar još 1923.,²⁹⁴ Lesarovi su se odselili u Mačkovec početkom 1927.,²⁹⁵ Lancovi otprilike u isto vrijeme u Prag, a Lotzovi u Daruvar 1928. Vodeći ljudi u ovom razdoblju bili su: u prvom redu Josip Baluban i Ivan Bistrović, a zatim Tomislav Vincetić, Fritz Lotz, Pavao Lesar, Emil Lovrec i Marko Lovrec.

²⁹¹ Na to upućuje Vacekova bilješka: „Sa braćom iz Govedjropolja na kotaru [u Daruvaru] bio radi prelaza u baptističku maticu“ (*Agenda* od 20. ožujka 1926.).

²⁹² Veći broj prijelaza iz rimokatoličke vjere zabilježen je u *Ledgeru* za baptiste u Mačkovcu. U jednom slučaju kao svjedok se navodi Zrinščak. U tom slučaju Matična knjiga u kojoj je ubilježen prijelaz postojala je i prije Vacekova dolaska u Hrvatsku u rujnu 1922., što otvara mogućnost da su slične Matične knjige u nekim mjestima otvorene prije 1926., otkada potječe najraniji dokaz o njihovu postojanju.

²⁹³ *Glas evanđelja* 1925., br. 5, 60.; 1926., br. 2, 23.; 1926., br. 6, 72.

²⁹⁴ Vincetić se spominje u kontekstu sjednice Srpsko-hrvatske pokrajinske konferencije u Zagrebu 15. siječnja 1923. nakon čega se spominje kao član BC Daruvar.

²⁹⁵ Na sastanku skupštine BCZ-a od 25. siječnja 1927. odlučeno je da Emil Lovrec od Lesara preuzme dužnost voditelja kršćanske literature. Lesar je u veljači 1927. kao član BCZ-a dao doprinos za BCZ Mačkovec (*Glas evanđelja* 1927., br. 2, 23.). Nakon toga se više ne pojavljuje u Zapisniku BCZ-a. Tridesetih godina Lesarovi su se odselili u Kanadu, ali su ostali u vezi s Balubanovima. Nakon smrti Janje Baluban 1975. Lesarovi su Josipu poslali dopisnicu sućuti u kojoj spominju pedesetogodišnjicu svojega braka koju su proslavili prijašnje godine.

SUMMARY

THE BAPTIST CHURCH IN ZAGREB: EARLY YEARS, 1921-1927

In this article the author is concerned with the history of the Baptist Church in Zagreb from the end of the First World War to 1927, that is, with the renewal of the Baptist Church in Zagreb and its organization and growth in this period and within the wider context of the development of the Baptist movement in Croatia and the Kingdom of Serbs, Croats, and Slovenes. The key figures were Ivan Zrinščak (1921-1922) and Josip Baluban (1923-1927), and along with Vinko Vacek, the head preacher responsible for Croatia, who operated from Daruvar, other prominent individuals are mentioned. The article examines various aspects of community life including religious observances (types of meetings, location, music), rituals and holy days (baptisms, Eucharist, marriage, funeral rites, new year liturgy), the administrative structure of the church body (assembly), the selection and responsibility of church functionaries, discipline, literature (the Baptist journal *Glas evanđelja* and other tracts), promotional activities in society and the church's relationship to the authorities. The analysis is based on hitherto untapped primary sources as well as limited secondary sources and information from the journal *Glas evanđelja*.

Key words: Baptist Church, Protestants, Zagreb